

Diss. 4°
3893/20

4° Diss. 3893 (20.

DE
T Y M P A N I T E

DISSERTATIO INAUGVRALIS.

QVAM
CONSENSV ET AVCTORITATE
GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
IN
ACADEMIA GEORGIA AVGV TSA
PRO SVMMIS
IN MEDICINA ET CHIRVRGIA HONORIBVS

RITE OBTINENDIS

DIE XXV. MAII MDCCCVIII

PVBELICO ERVDITORVM EXAMINI

SVBMITTIT

LVDOVICVS RINTEL
BEROLINENSIS.

GOTTINGAE,

TYPIS J. C. BAIER, TYPOGR. ACAD.

Fr. Fr. J. J. J.

PERILLVSTRI

AVGVSTO GOTTLIEB RICHTER

SACRVM.

PERILLASTRI

AVGUSTO GOTTLEB RICHTER

CAVAM

Vir Perillustris!

Arti medicae in hac Academia deditus ad institutiones Tuas benigne admissus fui, quanto cum meo emolumento, vix dicere queo; studiorum deinde curriculo confecto, summos in arte honores a Tuis manibus delatos accepi. Tibi igitur, quem ante ob scriptorum et actorum famam e longinquo veneratus eram, nunc Praeceptori et Promotori summum amorem et gratum animum publice testari dulce munus est et semper erit.

Opusculum, quod vides, Tibi offero, dedico, consecro, non quo tot ac tantorum beneficiorum vel minimam partem remunerer — tantum libello meo tribuere arrogantiae magis quam grati animi foret — sed ut Te,

quem thematis eligendi habui Auctorem et disputationis
Iudice gaudeam.

Nomini Tuo tot munerum atque honorum titulos
apponere jure omisisse arbitror, quippe quum ornent de-
corentque non magis illi Te, quam Tu illos.

Valeas velim, Vir Perillustris, et per longam an-
norum feriem incolumem Deus O. M. Te praestet toti
reipublicae litterariae, huic Academiae, familiae, amicis
et discipulis, quibus adnumerari inter maxima duco, quae
fata propitia mihi concessere.

Morbum illum, qui Tympanites, vulgo audire solet, singulari libello accuratius exponere quum accingamur, a notione verbi recte constituenda ordiendum esse arbitramur. Est itaque tympanites, si verbi vim solam intuearis, morbus, in quo, ut Celsi verbis 1) utar, ventre vehementer intento creber intus ex motu spiritus sonus, aut, ut Willis ait 2), tumor abdominis fixus et constans, aequabilis, durus, renitens, a pulsatione quasi sonitum edens.

Cui denominationi si forte objicere velis, quod non morbi naturam, sed unum modo ex ejus symptomatibus exprimat, nonne vides, idem plurimis pathologiae nostrae nominibus et graviora etiam objici posse? Sic, v. g. hydropis, anginae eadem est ratio, ut alia taceam, quae ut arthritis, dysenteria, tantum morbi sedem, ut diabetes accidens minime essentielle, ut phthisis denique aliquid exprimunt, omnibus morbis plus minusve proprium, ita ut arti nostrae innumera jam redundarent commoda e sola quadam stabili et fixa denominationum et classificationis ratione, quae, nihil impedit, quo minus sit a phaenomenis sensibilibus desumpta,

1) De medicin. Lib. III. cap. 21.

2) T. Willisii Pharmaceut. ration. P. II. Sect. II. cap. 4 Quum in frequentibus hujus Willisii operis saepe occurrat mentio, notandum censeo, me illud non nisi ex Mangeti Bibliotheca medico-practico T. III. p. 1. (Edit. Genev. 1749 fol.) novisse, ubi omnia illius auctoris ad tympanitem facientia verbotenus excerpta sunt. In operum editione (Genev. 1676. 4.) quam ad manum habeo, Pharmaceutica ration. unam solummodo habet partem, in qua tympanitis semel obiter meminit (Sect. II. cap. 2.)

sumpta, quippe quum medicus ante omnia scrutator debeat esse naturae, i. e. in illa praesentis morbi signa inquirere, quae sensus tangunt, quo facto fit philosophus, causas indagando anamnesticas, corporis et animi indolem, climatis et tempestatum vicissitudines etc., postremo demum artifex fas est ut appelletur, qui finem propositum, morbi scilicet medelam, secundum praecepta ab aliis tradita persequitur, et per auxilia, quae, licet in genere ei nota sint, in quocunque tamen casu oblato varie inter se componere et invicem separare debet. In eximio illo Hippocratis dicto, medici summam amplectente dignitatem: "praeterita dicito, praesentia cognoscito, futura praedicito" id quod secundum est, primo potius est loco collocandum. Exactius Galenus 3): „praesentium cognitio nihil aliud est atque affectuum inventio, cognitio praeteritorum nihil etiam aliud atque inventio causarum, quae effectus inducant, quibus inter se collatis futura praesagiuntur”.

Omniū vero horum, qualiacunque sint, nominum origo apud illos est, qui morborum descriptiones exactissimas et maxime naturae consentaneas dedere, rei medicae parentes, quorum antesignanus divus Senex. Nec opinionibus praejudicatis, nec hypothesebus obcoecati naturam contemplantes solam naturam quaesivere, neque commentatorum confirmationem. Quo sane nihil felicius generi humano unquam accidit, adeo ut minime cum Swietenio sentire possim asserente 4): "certe Magnus Hippocrates, si novisset recentiorum inventa, major fuisset", propiusque videtur a vero Ill. Heckeri eleganter dictum 5): „est forsitan ab aeterno numine sapienter ita provisum, ut observandi facultas et empirismus inde enatus sint data ad mala nostra corporea sublevanda, rerum autem natura caliginosa nocte pressa, ne, quo pollemus, mentis acumen unquam torpescat”.

Asserti

3) De praesag. ex pulsu IV. 10.

4) Commentar. in Aphorismos Boerhaavii ad §. 2.

5) Praefat. ad Abhandlung über venerische Krankheiten.

Afferti veritatem ipsorum, a quibus orsi sumus, morborum nominum exemplo confirmare in promptu est. Ars chemica satis superque nos edocuit, quot subjecta sit vicissitudinibus, omnis terminologia, quae hypothesebus nititur de rerum denominatarum interiori natura. Idem porro si accidisset in terminologia pathologica invenienda, sane infaustis avibus accidisset medicorum, quibus tot ac tanta sunt addiscenda, ut nihil fere scitu dignum ab iis alienum, quorumque si omnibus animi facultatibus gravia sint munera subeunda, memoria profecto non immunis est. Pneumatici nimirum, Chemicatrici, Jatro-mathematici, humoralis affectus pathologiae etc. non solum, sed etiam uniuscujusque systematis sectatores pro diversitate opinionum de dogmatum suorum in quemcunque morbum applicatione, si singuli morborum nomina dogmatibus et opinionibus accommodassent; quis tandem non videt, omnia in arte nostra confusa inde evasisse et perplexa, scholarum autem antiquarum libros intellectu tam arduos, ut omnes a legendo deterruissent? Id quod sane accidisset, non possum dicere, quanto cum artis medicae detrimento, quum inter errores non paucos innumera tamen sint acute excogitata et praeclare dicta a portionibus cujusque systematis scriptoribus.

Haec si in limine libelli in observationum nudis sensibus conceptarum et merae experientiae laudem profero, pauca sunt addenda, ne parvi facere, imo quasi noxii aliquid abhorreere videar illam in naturae arcana et abditas morborum causas disquisitionem; qua certe nihil gloriosius, nihil homine dignius inveniri potest, quam autem vituperare cum in omnibus turpe et inhonestum, tum turpissimum esset in illis, qui ab artis magistris fideliter observata, experimentis difficillimis eruta et acute disputata paulo ante non alia acceperere conditione, quam ut corporis et animi viribus adhuc vigentes symbolam quoque suam conferrent ad clinicae artis aedificium firmissimis fundamentis superstruendum et amplificandum.

Procul itaque absit, ut cum empiricis apud Celsum 6) dicam, has latentium rerum conjecturas ad morbum non spectare, quia non intersit, quid morbum faciat, sed quid tollat. Quid? quod ne cum ipso quidem Celso sentire possim dicente 7), rationalem quidem medicum esse debere, instrui vero ab evidentibus causis, obscuris omnibus non a cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejectis. Nec vero metuendum est, ne illa intentioris disquisitionis cupiditas unquam plane deferat mentem humanam, quum revera naturae nostrae tam alte sit insita, ut verissime dici possit, neminem, ne vilissimum quidem agyrtam, tam penitus illam generis humani praerogativam exuisse, quin agendi modo aliquam saltem qualemcumque subjiciat ideam rationalem. Sunt ex practicorum numero, qui in scriptis miro quodam furore hanc philosophandi propensitatem aggressi sint, quorum autem scripta si paulo diligentius pervolveras, observationem viri cujusdam summe mihi venerandi sat videbis confirmatam, auctores scilicet istos, se ipsis invitis et nobiliora illo humanae naturae impetu, non solum ab hypothesebus minime liberos se conservasse, sed in multas et plerumque inter sese discrepantes praecipites irruisse, quippe quum ad unumquodque phaenomenon explicandum hypotheseum aliqua fuerit arripienda, quod, tu videas, quantum differat a verae et genuinae philosophiae naturalis methodo. Haec enim summopere nititur, in infinita naturae varietate explorare id, quod constans et omnibus commune sit, et hoc modo progrediens a speciali ad magis magisque generale, naturae innumeras et tam varias in variis actiones ad paucas quasdam leges generaliores revocare, rem ausa imprimis arduam, sed prae omnibus divina animae nostrae origine dignam, eamque solam magno naturae Auctori congruentem. "Parca est natura, ait Bichat 8), in principiis suis, liberalis et quasi prodiga in eorum consequentiis".

Morbi

6) De medic. Edit. Krause, in praefat. p. 10.

7) ibid. p. 20.

8) Traité des membranes.

Morbi, de quo agimus, occurrunt et alia nomina *Tympanias*, *tympania*, *tympanita*; saepius autem *tympanitis* 9), sed minus bene, quia terminatio in *tis*, *tidis*, inflammationibus in pathologia solennis, erroneam praebet de morbi natura ideam. *Hydrops* denique *siccus* apud Hippocratem 10) idem esse ac tympanites creditur plerisque, licet neque ex morbi descriptione neque ex commentariis, ne ipsius quidem Galeni, prodeat genuina verbi significatio 11). Caeterum hoc nomen jamdudum obsolevit, neque injuria, quum contradictionem involvat in adjecto.

Major autem quam nominum obtinet opinionum varietas de natura hujus morbi, de *natura* inquam, non de *causa* ejus *proxima*, quamvis plerique scribentes hanc tractavisse crediderint, id autem non magis fecere, quam si quis de hydrope agens aquae in abdomine colluviem solam respexisset. Nostris demum temporibus contigit, *causae proximae* notionem finisse, quod sit: *illa interior corporis conditio, ex qua symptomatum morbosorum summa immediate potest derivari* 12). Morbi itaque explicatio eadem est cum explicatione *causae* ejus *proximae* 13) et prout status morbosus statui sano opponitur, totius rei cardo, necesse est, in illo versetur, quod de hoc sentiamus, quibusve legibus sanitatem, i. e. statum illum corporis normalem, quo munibus suis exsequendis aptum redditur, subjiciamus, quo quidem posito morbi ejusque *causae proximae* notio per se liquibet. Res illustretur exemplo! Pathologo, ut dicunt, humoralis certa humorum crasis summa est sanitatis lex et conditio, quo patet, huic morbum ejusque causam proximam esse positam in quacunque humorum dyscrasia. Eodem modo

9) Praeter alios Fr. Hoffmann, Medic. rat. system, T. IV. P. III. cap. XIV. XV; Selle medic. clinic. Cel. Sprengel in versione latina hujus libri *tympanites* scripsit.

10) Coac. praenotat. no. 458. Aphorism. 4. no. 11.

11) De Haen rat. med. T. II. p. 68.

12) J. C. Reil's Erkenntniss und Cur der Fieber Edit. 2. T. I. §. 7.

13) Reil l. c. V. Swieten l. c. commentar. ad §. 11. „sed jam morbus ut effectus adaequatus idem est cum sua causa proxima”.

modo in quovis alio medicorum systemate causae proximae, licet pro diversitate adversae valetudinis diversissimae, omnes tamen in hoc unum congruunt, quod sint modalitates ejus status, quem systema illud pro sani organismi lege recepit.

Nostrae quidem aetati sit et illa laus, futuram instituisse sanitatis legem, organismi humani dignitati prae omnibus convenientem, puta, vires vitales, earum et in quovis corporis systemate diversam proportionem et cooperationem ad functiones corporeas producendas. Haec nimirum cooperatio vel illa proportio simulac plus minusve a justo aberraverint, en morbi causam proximam, en morbum ipsum 14). Peculiare esse huic organismi considerationi jam vides, quam longissime a chemicis, physices ac mechanices legibus, ut ita dicam, inanims recedere, iis autem tantum concedere in corpus, nostrum potestatis, quantum sub virium vitalium imperio retinere fas est. "Sunt equidem, ait Ill. Praeceptor 15), et hisce qualitatibus (scil. physicis, mechanicis et chemicis) insignes in oeconomia animali virtutes — longissime autem omnes ac singulos hosce virium mortuarum ordines a vitalibus — abhorrere vel levidensis comparatio organicae oeconomiae cum inorganicis corporibus, quibus eadem vires mortuae competunt, evincit".

Infitias ire profecto nequimus, acutiores quosdam veterum dogmaticorum hic illic subsensisse, quam manca sit organismi vivi per

14) Satius forsitan esset, *morbum a causa proxima* ita distinguere, ut illum statuamus esse statum functionum vitalium laesarum, hanc autem huius status causam in virium vitalium abnormitate. Ill. Himly, Praeceptor venerandus, statum illum appellat *adversam valetudinem* (Uebelfeyn), hanc abnormitatem *morbum* nominat, *causa* denique secundum eum est *concursum omnium potentiarum nocentium s. causarum remotarum in morbi genesis*, notio igitur in sola abstractione posita. — Illud Praeceptoris opus, ex quo has theses mutuatus sum, adhuc non publici juris factum, sed solis auditoribus dono est datum, id quod impedit, quominus illa quae ad argumentum meum faciunt perpetuo sermone prosequar, quum aut citando privata promulgare deberem, aut ingenio et acumine non meo fulgere.

15) J. F. Blumenbach Institut. physiolog. §. 31.

per mortuum explicatio, eosque propius, ut ita dicam, ad vitae ideam accessisse; sed a genio saeculi penitus intacta se conservasse ne eminentissimis quidem cujusvis temporis ingeniis est datum; addamus praeterea tot inventa et indagata circa partes constitutivas et proprietates corporis nostri, quibus omnibus opus fuit, ut summae et genuinae vitae leges erruerentur 16).

His vero legibus, si fas est, de victo materialismo gloriari, non minor erit honos ex argutiis hyperphysicis feliciter evitatis; hodierna enim illa doctrina moderatione summa et non satis laudanda in solis vitae legibus ex actionibus ejus derivandis requiescit, a vita autem ipsa, abdito horum omnium fonte, prudenter abstinet, cavetque, ne in illas Helmontii, StahlII et similium hypotheses cadat, quae omnia explicare conantes nihil reapse explicant; Archeus, enim, anima et hujus farinae tot alia entia sunt a cognitione nostra remotissima, eaque ipsa de causa ad auctoris lubitum quoquoersus torquenda.

Si

16) Fr. Hoffmannum summa systematis Brunonis capita saepe anticipasse cum Ill. Heckerio (Kunst die Krankheiten der Menschen zu heilen. Edit. 2a. Introduct. §. 66.) persuasum mihi habeo; sed quamvis meritorum Magni Viri iusta admiratione plenus non possum non videre, cum in innumeris scriptorum locis, imo in iis ipsis, ubi plurimum viribus vitalibus tribuit, genio saeculi plus aequo litasse. In cujus asserti documentum sufficiet quae sequuntur attulisse. In Commentar. de differentia inter Hoffmanni et StahlII doctrinam §. CV. (Opp. omn. edit. Genev. supplement. I. Part. II.) sic loquitur. "Ex hisce jam dictis et adductis clare et liquidissime apparere arbitror, affectionum tam chronicarum quam acutarum causas, mole saepe valde exiguas, sed agilitate et movendi potentia eo majori imbutas esse, easque primario et proxime non tam in fluidas corporis partes neque in crassas carneas et crudiores, sed in eas, quae sensu et motu acutiori praeditae sunt, fibrillas nempe et tunicas nerveas et musculares exitialem vim suam exserere". Et §. CVI. "Verum enimvero non tantum tenuis et agilissimae indolis materiae morbificae activas et nerveas musculares corporis animalis partes afficiunt, sed et crudiores et paulo crassiores, qualitate et quantitate peccantes humores exitialem vim iis inferunt".

Si demum quaeras, quomodo tam parvus virium vitalium numerus tot et tam variis morbis explicandis queat sufficere, respondebo, id facillime effici posse illorum virium varia inter se proportione, qua ad omnia corporis systemata relata tantus efficitur combinationum numerus, ut difficultas in nonnullorum morborum explicatione obvia non causarum inopiae, sed plurium corporis systematum, quae affecta sunt, cognitioni imperfectae tribuendum sit.

Hisce de proxima morborum causa praemissis ad ejus jam in morbo tympanitico indagacionem propius accedamus, et qualis ea sit virium laesio, vel potius proportio abnormis factorum, incitationis (Erregbarkeit) summam efficientium, videamus, quam si invenerimus supererit, ut ad aliquid corporis systema referamus.

Tria enimvero sunt, quae huic difficillimae totius pathologiae disquisitioni lucis aliquid afferre valent: *Symptomata, causae remotae et curationis ratio.* De singulis seorsim!

Symptomatibus imprimis Nosologi ut uberrimo fonte ad eum, de quo agimus, finem usi sunt, neque si eventus multoties conatus eorum fefellit, aliud quid arguamus, nisi impedimenta quaedam, huic investigationi a natura objecta, et, ut vere dicam, ipsa nosologorum varia de symptomatibus effata. Ad quae omnia dilucidanda, necesse est, ut rem paulo altius repetamus.

Unicuique corporis animalis systemati certam virium vitalium quantitatem certamque earum inter se rationem competere, in aprico est; illis igitur ultra vel citra a justo aberrantibus, necesse est, systematis, cui insunt, functionem laedi, humorum ab eo secernendorum mixtionem depravari, ipsius organisationis modum alterari, omnium denique aliorum systematum aequipondium ita everti, ut et haec quoque corrumpantur plus minusve pro systematis primario affecti in oeconomia animali dignitate et affectionis cum gravitate tum duratione. Haec omnia causa proxima vel immediate vel mediate efficiuntur, et si bene perno-
veris,

veris, te per eorum decursum ad causam illam finalem descendere posse extra omnem dubitationis aleam est positum.

Ex his autem ipsis, quibus patet ratio constructionis morborum tam analyticae quam syntheticae, obvium est, quantis obnoxium sit difficultatibus. Ab una parte leges, quibus regitur organismus illaesus, longe adhuc absunt ab illa evidentia, qua opus est, ut quampiam ab iis aberrationem dignoscamus, et certae systematis affecti laesioni vel dynamicae vel organicae tribuamus; ab altera parte organa nostra statu morbofo vitae imperio non subducuntur, remanet rerum externarum pristina in ea potestas, legibus duntaxat moderata aliis, iisque saepe oculatissimis; adde complicationes aliorum systematum morbosorum, quae nullatenus causae morbi, de quo agimus, proximae, sed earundem, quibus efficitur illa, potentiarum nocentium, sunt progenies; porro saepe interesse inter illa, quae causam et effectum nuncupamus intermedii aliquid, quod omnem perceptionem fugit; quibus accedit individualitatis, temperamenti nimirum, aetatis, morborum habitualium etc. vis moderatrix, et omnium harum difficultatum iterata conjunctio in systematum secundario affectorum dijudicatione.

Praeclare igitur Cel. Sprengel 17) "e morborum, ait, catalogo unum eligas, quemcunque velis, et periculum facias, omnium ejus symptomatum nexum causalem distincte exponere. Nulla apud me dubitatio, quin nosologus peritissimus et in simplicissimi morbi explicatione saepe haesiturus sit in salebris".

Sed ne omnem harum difficultatum culpam naturae imputemus, quum earum non exiguam partem sustineat plerorumque nosologiae generalis systematum pexplexitas circa morborum phaenomena. Notae sunt Buffonis, eminentissimi naturae indagatoris querelae de systematicis corporum et phaenomenorum naturalium divisionibus, quod naturam, almam liberamque re-
rum

17) Handbuch der Pathologie. Edit. 3a. T. I. §. 79.

rum omnium moderatricem finibus aequae artis atque arbitrariis circumscribere audeant. Haec generaliter dicta speciatim cadunt in illam nomenclaturae generalis partem, praecipue vero in veterum auctorum divisiones paene innumeras, in anamnestica, prognostica, indicativa, assidentia, separabilia, accidentalia et s. p. Hisce denominationibus, quum quisque auctor, aetate posterior aliquam argute addiderit, singulis earum peculiaris divisionis ratio subest, universae nexu, quem dicunt, logico carent. Novissimi de hac re scriptores docta manu argumentum castigaverunt, sed nihilo secius plus aequo terminologiae receptae concedunt, nec ipsa meliora logices et scientiae, novissimis temporibus tam longe provectae, postulatis satis respondere videntur.

“Symptoma, ait Gaubius 18), proinde notat quaecunque *sensibilem* a statu naturali alienationem, quae homini ob praesentem morbum ita nascitur, ut tamen ab hoc ipso ipsiusque causa distingui possit, nec ultra morbum duret”. Huic definitioni consonum illud Swietenii 19): “Symptomata vocantur omnia illa praeternaturalia, quae ex morbo ut causa in corpore aegroto fiunt ita, ut distingui tamen queant ab ipso morbo et ab ejus causa proxima”. Quamvis non aequae ac Gaubius expresse requirat, praeternaturalia ut sint sensibilia, id tamen sequitur ex caeterorum tenore, praesertim ex eo, quod cum Boerhaavio illa, quae in cadaveribus incisis reperiuntur a symptomatibus distinguat. Caeterum facile est intellectu, symptomata esse debere sensibilia, si eorum usus finiatur ad morbos dignoscendos.

Symptomata et *signa diagnostica* audiunt, unumque vel alterum eorum *signi pathognomonici* nomine insignitur 20). Ea triplicem signorum classificationem, cujus principium non in morbi natura, sed in medici intelligentia subjectiva est positum, quin imo quae multa continet signa, non a morbo desumpta, sed a rebus

18) Institut. patholog. medicinal. Edit. Ackermanni §. 86.

19) Commentar. ad §. 11.

20) Gruneri Semiotic. in proëmio §. 9.

rebus externis, v. c. anni tempus, epidemia, vitae genus, aegroti constitutionem peculiarem etc., cui denique, quum nihil illi cum morbo ipso commune, ita haec venia est data, ut ex phaenomenorum morbosorum serie illa tantummodo pro arbitrio feligat, quae morbi dignoscendi scopo respondent 21). Inde evenit, e. g. in diabete mellito quantitatem et qualitatem urinae vocari symptomata, minime autem flavi coloris sanguinem, renum substantiam nimis mollem; aquae colluviam in ascite, nec vero in hydrope cerebri; intestina distenta in colica flatulenta, nec vasa cerebri distenta in apoplexia sanguinea etc. Aliud inde nascitur incommodum, auctores, aut sibi ipsis inconstantes inter morborum generum symptomata recensent quaedam, speciebus nonnullis incongruentia, v. c. inter inflammationis symptomata tumorem, calorem, ruborem, dolorem, quorum tamen nullum in omnibus inflammationis speciebus aequae sensibile, aut si minus a tradita doctrina aberrant, multa, necesse est, ut omittant phaenomena essentialia, quia videlicet non cadunt sub visum, tactum etc. — Haecce vero phaenomena essentialia sub qua denominatione colliguntur? Quis iis locus, qualis ordo est in morbi conspectu pathologico? — Nihil certi reperies, denominationem nullam, locum modo in decursu morbi, modo in sectione cadaverum, sine stabili firmoque ordine, signa characteristicum ad genera, horum ad species repetita. Ill. Reil eo, quo conspicuus est, acumine profitetur 22): “specierum symptomata damus seu visibilia sint, seu a visu remota”; in symptomatibus vero definitione 23) dubium excitat circa sensibilitatem ejus.

Ex quibus omnibus rite collatis concludere liceat, symptoma id esse, quod verbum denotat, — id quod accidit, scilicet morbo,

21) “Ita symptomata illam praecipue status morborum partem efficiunt, quae in sensus, sive aegri, sive medici incurrit, apertissimam etc.” Gaubius l. c. §. 88.

22) l. c. §. 159.

23) l. c. §. 76.

bo, quicumque igitur effectus, directe vel indirecte e morbo, i. e. ejus causa proxima proveniens, imo ille quoque, quem peculiaris morbi nomine insignire placuit systematum nosologicorum auctoribus. Anne, ut unum afferam exemplum, *suppuratio* inflammationis effectus est et progenies, et cur eam cum Reilio e symptomatum inflammationis conventu excludamus, causam praetendentes, eam reactionem esse morbi in se ipsum? Anne totam hanc doctrinam nimiae subtilitatis arguamus, quae, v. c. tumorem inflammationis symptomatibus adnumerat 24), eum vero morbum specialem constituit sub scirrhi aut obdurationis nomine, si morbo primario abacto remansit? Quam praeclara Swieten illa: "sed morbus, dum pergit, omni momento corpus plus mutat, functiones plus laedit, et novos quasi morbos facit, qui vocantur et symptomata". Exemplum rei proponit pneumoniam e pleuritide ortam. — Ignoscant Magni Viri manes, me aegre ferre, quod rursus symptomata cum medici subsidiis ad morbum percipiendum confuderit, dicens 25): "quum quartana in hydropem definit, non dicitur tamen hydrops quartanae symptoma, *quamvis ejus effectus fuerit*". — Quid autem, quaeso, est, cur hydrops non sit symptoma quartanae, ita ut peripneumonia in priori casu? "Quia, ait Swieten, non coincidit cum quartana, verum illam sequitur". Quod et terminis nosologicis exprimi potest, peripneumoniam et hydropem in his casibus esse quidem deuteropathicos morbos, symptomaticum autem solam pneumoniam. Quibus omnibus symptomatis notio, mirum est, quam accidentalis evadat, quam prorsus a morbi natura aliena. Sane non praetervideo, interesse inter pneumoniam et hydropem in casibus allatis, quod illa intrante pleuritis non cesset, hydrops autem tollat quartanam, suppuratio inflammationem, quae, quartana nempe et inflammatio e medio sublatae symptomata habere nequeant. Recte, si symptomata soli diagnosi inserviunt, sed longe secius, si signa sunt, quemlibet morbum ens sui generis constituentia, quia hoc concesso et novi morbi, in quos primarius mutatur huc per-

24) l. c. T. II. §. 69.

25) Commentar. ad §. 617.

pertinebunt, quatenus ipsa haec in definitum alium morbum transitio qualitas est morbo primario peculiaris. Praeterea, quibus rationibus ducti aliquem statum morbosum morbum *alium* salutamus? An illum, cui alia virium vitalium abnormitas subest? Si ita esset, quomodo vasorum sanguiferorum affectionem tam synochicam quam typhosam, solo inflammationis nomine possumus confundere? Quid de angina gangraenosa? Quid denique de hydrope, quartanam secuto? Anne hic systemate affecto magis quam incitationis abnormis ratione ab hac differt? Sin autem ad morborum identitatem requiritur, ut ipsi in eodem corporis systemate adsint, quid de spasmi et paralyseos differentia? Suppuratio, cur non sit inflammatio continuata, quum eam aliud systema afficere non sit, quod probari potest, et quid sit omnino non liqueat? — Uno verbo, morbi primarii continuationem non esse, de sola gangraena confidenter affirmare audeo, utpote quae omnino non morbus est, sed vera mortificatio, ipsa mors; verumtamen transitio in gangraenam, mortem partialem, aliquid inflammationi plane prae omnibus reliquis morbis peculiare 26) est, signum maxime characteristicum, symptoma.

Quae quum ita sint, nonne vides, toti huic argumento multum lucis adlatum iri, omnem notionum perplexitatem abituram, si symptoma definiamus, esse *omnem morbi effectum, qui directe vel indirecte ab ejus causa proxima progignitur*? Horum vero effectuum, morbum aliquem spectantium enumeratio *Symptomatologiae* nomine veniatur.

Hi igitur causae proximae effectus seriem sistunt actionum, a norma deflectentium, desorganisationum, in partibus affectis ocyus serius inde enatarum, quae omnes, prout morbi sunt *notae*, iisdem, quibus omnes rerum descriptarum notae, legibus logicis obtemperent, necesse est, ita ut classium notae omnibus earum generibus sint communes, generum nota speciebus singulis pariter

C 2

con-

26) Paralyfin alicujus corporis partis saepe morbi ejus esse sequelam, huic sententiae non obstat, paralyfis enim et gangraena, secundum incitationis theoriam identicae paene vitae conditiones, multum revera differunt inter se.

convenientes, specierum denique designationem nihil ineat praeter differentiam specificam, Rem exemplo amplificemus ab inflammatione desumpto. Erit symptomatologia inflammationis synochicae:

Rubor, dolor, tumor, actio in systema haematophorum, quae majorem vim adepta febre manifestatur, in ipsum sanguinem, crustam pleuriticam producendo, quae in venaesecione fit sensibilis; reactio in organon, quod est morbi sedes, *functionem* ejus laedens, in puris secretionem convertens, *organisationem* depravans per pseudomembranas, obdurations, *vitam* denique partialiter auferens gangraena et sphacelo.

Gastritidis, inflammationis speciei symptomatologia: dolor immaniter augescens, postquam cibi ingesti sunt; regionis epigastricae vel levissimi adtactus impatientia, singultus; hydrophobia spontanea. — Pari modo enteritis, hepatitis, omnes denique inflammationis species erunt tractandae.

Duplex profecto symptomatum, sic exhibitorum est usus, ad classes, genera et species rite inter se distinguendas, et ad causam proximam, si lateat, legitimo ratiocinio eruendam, quibus si nosologia perfuncta est, omnia circa morbum absolvit, sed non pariter implevit aliud munus, idque, quamvis ad morbi naturam minime pertinens, tanti tamen momenti, ut — quod satis patet ex supra dictis — plurimis de hac re agentibus dignum sit visum, in quo totius doctrinae de symptomatibus cardo versetur, illorum, dico, enuntiationem, quae medicum ad morbi in aegroto praesentis perceptionem et veram cognitionem perducere queant. Illam itaque, quam ut unicum symptomatum scopum averfatus sum, phaenomenorum sensibilibum a caeteris sejunctionem, tunc minime averfabor, quando curationis sola ratio habetur, simul autem notandum est, hanc rationem et, quae ex ea sequitur, phaenomenorum distinctionem locum non habere in morborum nec classibus nec generibus, ut quae sola idearum abstractione, nunquam in realitate existant; solae species morbos continent concretos, quibus ut a medico dignoscantur opus est, Si v. c. e.
con-

congerie phaenomenorum, inflammationi bicipitis brachii competentium segregaveris tumorem, calorem, dolorem, ruborem; si de gastritidis phaenomenis dolorem, edendi et bibendi difficultatem, singultum, regionis epigastricae tactum dolorificum, absteris, tum habes, quo bicipitis inflammationem, gastritidem dignoscas; ad quem autem usum idem facias ad inflammationem synochicam in genere? Ut eam dignoscas, si adest? An unquam adesse potest, quin appareat sub gastritidis, anginae etc. specie?

Caeterum his signis si nomen est indendum, nullum magis congruens videtur, quam signorum *pathognomonicorum*, i. e. quibus passionis (ut Galenico verbo utar) innotescunt.

In tanta denique morborum humanorum caterva non pauci occurrunt, quorum externae species vix una ab altera possunt distinguui, quas autem confundere aegroto periculosum, imo aliquando mortiferum. Hoc ne fiat, in minutissima quaeque morbo accidentia summa industria est inquirendum, omnia vel levissima inter se conferenda, ad res etiam, quibus, licet externis, in aegrotum fuit potestas, recurrendum, qua quidem ratione eo tandem perveniamus, ut modo hac modo illa subtiliore distinctione morbos apparenter simillimos discernamus. Signa, huic usui inservientia, nominari fas est signa *diagnostica*, i. e. talia, quibus morbus pernoscitur; animi actionem, qua id perficitur ita ut effectum ejus, morbi cognitionem accuratam, *diagnosin*. — Notari vix opus est, ut signa pathognomonica et eandem ob causam, ita diagnostica quoque non nisi ad morborum species pertinere; id quod toties ab auctoribus praetervisum, diagnoses supervacaneas pariter ac mancas produxit, quum quaecunque non omnibus classis generibus, aut generis speciebus communia sunt et simul sensibus subjecta, in instituenda classis aut generum diagnosi fuerint excludenda, iisque exclusis nihil propemodum reliquerint. Exemplum rursus ab inflammatione sumamus. Unum si excipias dolorem nullum in hoc genere datur signum sensibile et omnibus speciebus commune, quare in auxilium erant vocanda partis functio laesa (quae tamen non semper sub sensum cadit), constitutio

tutio inflammatoria, diathesis inflammatoria, causae remotae, aliaque momenta, quae non nisi cum specierum signis conjuncta certi aliquid afferunt.

Illa, quae modo nominavi, momenta ad specierum diagnosis eruendam et legitime et utiliter adhiberi possunt, neque tum objici potest, ea esse externa, a morbo ipso aliena, quippe hic non de morbo agitur, sed de medici perceptione subjectiva, quae pariter nihil ad morbum facit.

Gastritidis itaque diagnosis erit: sensus dolorificus illico a ciborum deglutitione, dolor a tactu oriens in sola epigastrica regione determinatus, leviores ventriculi morbi (e. g. cardialgia) antecedentes, causarum remotarum natura, morbum distinguit ab enteritide; horum signorum nonnulla ab hepatitide; dolor, singultus, hydrophobia, a scirrho cardiae; horum ultimum a cardialgia; constitutio et diathesis inflammatoria a multis aliis ventriculi morbis.

His de symptomatibus in genere prolatis veniamus jam ad tympanitis symptomata enumeranda, et incipiamus ab intumescencia abdominis, omnium symptomatum constantissimo, a quo nomen morbus est adeptus, et de quo solo inter omnes auctores convenit. Minus enim consentiunt de sonitu peculiari, quem inter abdominis percussione audiri supra statuimus, Celso et Willisio testibus, quibus accedunt plerique alii, nonnullis tamen obloquentibus 27). Caeterorum symptomatum nullum controversia expers.

De morbi primordiis sic Hippocrates 28): „quibus tormina adsunt, et circa umbilicum labores et lumborum dolor, neque medicamento neque per alia praesidia solvuntur, in hydropem siccum firmantur”. Prodromorum series haud obscura, a Brendelii 29) amplificata. — Hos contra Willis 30) morbi na-

27) Lieutaud in synopsi praxeos medicae miro quodam impetu in hoc signum invehit; De Haen rat. med. T. XI. p. 320. fere eadem; Selle Medic. clinic. vers. Sprengeli p. 276. dicit: abdominis inflatio saepius ita tensa, ut sonitum peculiarem percussa edat.

28) Aphorism. II. Sect. 4. 29) J. G. Brendelii opuscul. P. II. p. 121.

30) Pharmaceut. ration. P. II. Sect. 2, cap. 4.

naturam et causam idcirco latere arbitratur „quia cum prima ejus initia non advertantur, subito in immensum concrescit, adeo ut affecti vix prius se aegrotare sentiant, dum paene incurabiles fiant”. — Hurterus 31) historiam refert pueri octennis, qui jam a quatuor annis successive in tympanitem incidebat.

Flatus et ructus alterni per superiora violenter extruduntur, Fr. Hoffmanni 32) sententia; — flatus, saltem aliquando non alias quam incolumi dare turbas, observat Verdrieus 33).

Frequens est ructus desiderium, ait Combalusier 34), eo-que, sicut et flatibus per inferiora, difficile ac violenter per vices extrusis, aliquantulum levari videtur aeger. — Ructuum flatuum-que exitus aut minimi aut brevissimi est levaminis, sunt Cullenii verba 35).

Hydrops ficcus sive flatuosus Hippocratis tunc dicitur, quando adest alvi ficcitas cum faecibus stercorei caprino similibus 36). — Ita adstringitur alvus, ut tympaniticos vidisse meminerim, qui per octiduum et ultra ne semel quidem dejecerant faeces; hae vero stercorei caprino prorsus similes et exsuccae in hoc morbo egeruntur 37). — His opposita aliorum sententia, qui affirmant, alvum nonnullis esse facilem, imo fluidam, neque tamen molli-
tiem ventri redire. Eadem Brendel sentit et Monro 38), qui et Auctor est, ventris intumescantiam saepe sine ulla evacuatione diminui, nunquam autem ad solitam formam redire; Portal au-
tem exemplum refert foeminae pro ascitica habitae, cujus venter
eo

31) Ephemerid. A. N. C. Cent. I. 2. observ. 184.

32) Medic. rat. system. T. IV. P. II. cap. XV, thes. patholog. §. XII.

33) Ephemer. A. N. C. Cent. I. observ. 92.

34) Pneumato-pathologia. Paris. 1747. p. II. Stoerk (annus medicus secund. p. 191.) dicit: flatu et ructu frequenter expulso, aegri magnum levamen perceperunt.

35) Cullen's Anfangsgründe der Arzneywiss. §. 1632.

36) Stoll rat. med. T. VI. Sect. I. §. 99.

37) Combalusier l. c. p. 21.

38) Brendel l. c. p. 122. A. Monro's medical Essays by a society at Edinb. no. 31. p. 296.

eo ipso die, quo paracentesis celebrari debuit, subito et sine ulla notabili evacuatione plane detumuerit 39).

Urina initio naturali conveniens (Cullen l. c. p. 131), interdum vero pauca, cruda et vix colorata 40), saepe retenta (Stoerk l. c. p. 207).

Brevem et laboriosam esse respirationem per omnem morbi decursum, inter omnes convenit, uno solo excepto 41).

Pulsus parvus, inaequalis et intermittens ab his 42), durus, tensus ab illis 43) observatus est.

In novissimis ante mortem phaenomenis enumerandis maxima praevalet unanimitas. Ea Combaluſieri verbis (l. c. p. 23) absolvam: „adeo turget abdomen, ut disruptionis periculum instet. Hinc symptomata omnia ingravescent, aliaque non minus saeva, quin imo magis exitialia accedunt. Unde dispnoea, anhelatio, acerbior dolor, sitis inexplebilis, tussis arida, marasmus, anxietas ingens. ascites, stranguria 44), ischuria, omnimodo alvi obstipatio, vomitus 45), ileus, inflammatio, syncope, gangraena, mors.

Postquam mors tetram horum symptomatum scenam clausit, aliorum series in conspectum venit, illorum nimirum, quae ab interioribus corporis partibus, dum aeger vixit, celata sunt. In his itaque tradendis illos duntaxat scriptores adibimus, qui omnia, ut ab ipsis visa sunt, retulere, omissis tot aliis, qui in suis de hoc morbo monographiis aut omnia undique sine delectu et ordine collegere, aut pro suis theoreticis opinionibus multa modo acceperunt modo rejecerunt. Ordinem sequemur, a materie, quae in-

39) Anatomie médicale T. V. p. 112.

40) Metzger Adversar. medic. Erf. 1776. P. II. p. 246.

41) Bodmer in Musaeum der Heilkunde v. d. Gesellsch. corresp. Aerzt. u. W. p. 233.

42) Fr. Hoffmann l. c. Stoerk l. c. p. 191.

43) Combaluſier p. 201.

44) quam in meteorismo et tympanite inde ab initio adeste testatur Sarcone in Geschichte der Krankh. v. Neapel T. II. §. 404. T. III. §. 734. 735.

45) secundum Selle l. c. per omnem morbi durationem saepe adest.

tumescantiae abdominis causa materialis fuisse supponitur, et a loco illam continente suppeditatum.

I. Intumescantiae causa aër inventus,

A. in ventriculo et intestinis, *tympanites intestinalis* Combalufieri et Sauvagesii 46).

Universa intestina, adeoque ventriculus ipse flatu distenta, et fere excrementorum omnino vacua 47), interdum autem vermibus repleta 48). — Intestina solummodo crassa expansa, aëris immensa copia, et durarum faecum 49).

Dilatatio quarundem intestini partium cum constrictione aliarum, intestinorum omnium et ventriculi moles tam aucta, ut

Diaphragmate, sursum nimis prominente, thoracis figura mutata sit, ejusque cavum incredibiliter arctum 50).

Intestinorum intumescantia, aliis abnormitatibus conjuncta, ut coecum in magnum volumen distentum et gangraenosum, omentum partim scirrhosum, partim suppuratione consumptum; intestina ubique cum peritoneo cohaerentia, a materia purulenta arrosa, et in regione umbilicali penitus perforata 51).

Aliquid limpidi humoris in cavo abdominis intra peritoneum et intestina 52). Alia vitia: hepar scirrhosum 53), obstructum 54), omentum nullum et mesenterium corruptum; pancreas scirrhosum, glandulae mesentericae aridae, calculosa materia infarctae 55), vesica fellea bile atra quasi ad
rup-

46) Nosologia methodica, cura Daniel. T. V. p. 137.

47) Smetius Miscellaneor. lib. 7. epist. 4 et 10. Fabr. Hildanus Centur. VI. observ. 74. Simon Scholz in Mangeti biblioth. cit. p. 232.

48) Hercul. Saxonia in Mangeti biblioth. ita: in ventriculo 33 vermes conspecti sunt et multi sesquipedales.

49) De Haen l. c. T. IV. p. 65.

50) De Haen ibid. Stoerk l. c. p. 204. Combalufier l. c. p. 155. Corn. Horne Velse apud Morgagnium de sedib. et causis morbor. Epist. XXXVIII. Art. 23.

51) Mead praecept. et monit. med. cap. 8. Stoerk l. c. p. 200.

52) Littre in Mem. de l'acad. des sc. de Paris an 1713. Morgagni l. c. art. 22. 53) Brendel l. c. p. 128. 54) Combalufier p. 156.

55) Lientaud Hist. anat. medic. T. I, lib. 1. obs. 274.

rupturam scatens; pancreas durum et obstructum, non secus ac mesenterium 56); vesica urinaria immaniter distenta, sphacelata, ad intestinum rectum per ligamenta praeternaturalia affixa, vesica fellea calculis repleta 57).

B. Aër in cavo abdominis inter peritoneum et intestina, *tympanites abdominalis* Cambalufieri et Sauvagesii.

a. sine alia abnormitate.

Incisione in peritoneum facta venter tumefactus magno edito sono subsedit, Intestina prout alias in sanis se habuere 58).

b. cum ascite 59), *tympanites asciticus* Sauvagesii; *tympanites asciti nuptus* Cambalufieri.

C. Aër in cavo abdominis et intestinis, *tympanites mixtus*,

a. absque aliis vitiis 60),

b. cum iis, nempe:

intestina tantopere distenta certis in locis, aliis vero adeo involuta, intorta, et implexa, ut nulla illic nec excrementis, nec flatibus deorsum pateat via, vermibus referta, hep par corruptum, arenulis et lapidibus infarctum, lien imminutus 61).

D. Aër inter intestinorum tunicas, telam cellulofam, quae tunicae muscolari et externae interjacet, in magnas elevans bullas 62), *tympanites entero-physodes* Sauvagesii.

E.

56) Lieutaud ibid. obs. 17.

57) Soemmering apud Schulze in Diff. de tympanitide. Goett. 1787 p. 20.

58) Sic L. Heister in Medic. chirurg. und anat. Wahrnehmungen p. 28. Eadem paene habent Vallesius de victus ratione lib. 4. Ballonius paradigm. 141, ambo a Combalufiero et Morgagnio citati, Helmontii (Francisc. de le Boe) tract. ignotus hydrops p. 416. no. 44. Lieutaud Histor. a. m. obs. 1775. et synops. p. 216. Portal l. c. p. 110.

59) Combalufier p. 33. Lieutaud Histor. a. m. obs. 445. 1776.

60) Merkelinus in Ephemer. A. N. C. Dec. 3. an 3. obs. 142.

61) Fel. Plateri observ. p. 656.

62) Comment. Acad. scient. Petropolit. T. V. p. 214. [seqq. Haller opusc. patholog. obs. 26. J. Hunter (observations on certain parts of

- E. Aër inter omenti laminas 63).
 F. Aër inter musculos abdominales et peritonaeum 64).
 G. Aër in cavo uteri, *Aedopsophia uterina* Sauvagesii 65).
tympanites uterinus.

a.

of the animal oeconomy Lond. 1786. p. 165.) talia emphysemata innu-
 mera reperit in suis intestino, quod in collectione anatomica conserva-
 vit.

63) Portal l. c. p. 145.

- 64) Portal l. c. p. 129. Art. III. — An aliam adhuc speciem numerare
 licet, aëris praesentiam inter laminas peritonaei? Boerhaave (Aphorif.
 1226,) admittit ascitem et tympanitem in duplicatura peritonaei. Nu-
 ckius (Adenograph. curios. p. 99.) narrat, in hydropico[mortuo] inter-
 nam peritonaei membranam ab externa secessisse Mead (praec. et mo-
 nit. p. 126.) peritonaei duplicaturam sustentat, quam et Kaaw Boer-
 haave (apud Swietenium Comment. ad §. 1226) ex pericardii ana-
 logia. His adversarii nec doctrina, nec fama cedunt. De Haen (l. c.
 T. II. p. 63.) Boerhaavii opinionem allegans adjicit: quam perito-
 naei duplicaturam primo tempore suo adhuc cum caeteris admittebat;
 Douglas (Periton. descript. p. 37.) primus fuit, qui operam dedit, ut
 probaret, putativam illam laminam externam nihil esse nisi cellulofam
 inter peritonaeum et musculos abdominales; eadem Winslovii sententia
 (Exposit. anatomique du bas ventre p. 501.) et Halleri (Physiol. lib.
 XX. Sect. I. §. 1.), quibus accedit Portal (l. c. p. 106), alio autem lo-
 co, ut videtur, in contraria abiens, quum dicat: on a trouvé le peritoine
 divisé en deux lames, dont chacune étoit extrêmement épaisse, et entre
 ces deux lames on a trouvé plusieurs pintes d'eau.

Sane haud nostrum est, tantas componere lites; mihi quidem con-
 victio stat inconcussa de peritonaei duplicatione, cujus iteratam autopsiam
 in praeparatis anatomicis eximiis, et delineationibus illustratis, Cel. Lan-
 genbeck, Praeceptoris dilectissimo debeo, ut qui in institutionibus cli-
 nicis rem saepe tractavit, multa in statu sano et morbo aptissime inde
 dilucidavit, quem pro discipulorum votis bonoque publico inventorum
 communicationem non in longum delaturum spero atque opto.

- 65) T. IV. p. 681. Inter tympanitis species recenset quoque *tympanitem*
Stewartii, Alexanderi nimirum Stuart, cujus narratio de tym-
 panite ex vulnere cystidis felleae orto exstat in Philosoph. transactions
 a. 1780. No. 414; *tympanitem verminosum* ex vermibus ortum. Quis
 autem non videt, catalogum augeri posse in infinitum, si quidem nomina
 a causis remotis petere fas sit in nosologia, methodica dicta.

a) cum materia saniosa, foetida 66), b) utero incolumi 67).

II. Abdominis intumescencia non aëre, sed alia quodam materie effecta.

Hujus speciei exempla nonnulla praesto sunt. Primum in casu Hurteri (supra citato), qui in puero octenni invenit intestina crassa valde distenta, non ab aëre, sed materie ex albo flavesciente, pultiformi, spumesciente, levi, odore experti, et in intestino colo tantam ejus molem, ut ea parte, qua ad hepar vergit, istuc e situ naturali fuerit depulsum.

Huc quoque pertinet ingens ventriculi tumescencia sine ulla alia visibili aberratione a norma praeterquam ciborum semidigestorum accumulatione immodica. Casus, a Wichmanno 68) observatus, ab eo *dilatationis ventriculi* nomine nuncupatur, et inter signa diagnostica ejus memoratum est (p. 195.), abdomen *tantillum* intumescere, imprimis infra umbilicum; hoc autem nimis moderate esse dictum, apparet e sectione cadaveris, in quo ventriculus est inventus magnitudine uteri, partum geminum novem mensium gerentis, et continens decem pintas potus varii generis.

Aliud exemplum occurrit apud Lieutaudum 69).

Si uni testi in re tam mira fides esset tribuenda, alia insuper tympanitis species deberet institui, qua omnino nulla intumescenciae aliorumque symptomatum organica aut materialis causa invenitur, id quod Verducci assertum est 70), jam a Brendelio repudiatum 71).

Tria

66) Stoerk l. c. p. 207.

67) Bianchi in Journ. de médecine 1756. Magnam casuum copiam vid. in F. P. Stockhausen Diss. de Aedopsophia. Hal. 1795.

68) Ideen zur Diagnostik, Edit. 2a. T. I. p. 188. seqq.

69) Histor. a. m. p. 9.

70) apud Brendelium l. c. p. 124.

71) Nuper Cl. Sachsse (in Diss. de tympanite Goett. 1793.) asserens, aëri in tympanite producendo nullam esse partem, Baldingeri auctoritate usus est (p. 33.) quem in tympanitico secundo „nullam extensionem nec aliud intestinorum vitium” reperisse refert. Recte citavit, si verborum sensus est, Baldingerum *intestinorum nec ullam extensionem nec aliud vitium* reperisse, perperam si plane nullam extensionem adfuisse cre-

Tria autem sunt, quae morborum divisioni methodicae tanquam principium et fons subesse debent: virium vitalium status et proportio, systema, cui haec insunt, affectionis denique locus, i. e. organon corporis nostri, e cujus systematibus unum affectum est; primum horum classibus, secundum generibus et tertium speciebus constituendis inservit. Patet igitur, ea quae in secandis tympanitice mortuis inventa sunt, luculentam specierum seriem praebere, si quidem tympanitem tanquam genus admittimus, qui revera an admittendus sit, necne, definite pronuntiari nequit, priusquam de causa proxima pronuntiatum sit. In hac autem quaerenda videmur perspicuitati optime consulturi, si tympanitem et loca, quibus inest tamdiu pro genere et speciebus accipiemus donec tota disquisitione absoluta aut talia confirmabuntur aut loco cedere cogentur.

Specierum itaque synopsis erit:

1. tympanites intestinalis 2. tympanites abdominalis. 3. tympanites entero-phryodes. 4. tympanites omenti. 5. tympanites inter musculos abdominales et peritonaeum. 6. tympanites uterinus.

Tympanites mixtus et asciticus huc non pertinent, quum complicationes tantum sint, illi duarum specierum inter se, hic tympanitis cum alio morbo; nihilo secius abs re non fuit notasse, has complicationes saepius quam ullas alias locum habere.

Huic etiam divisioni id inest, quo apparentem auctorum juxta symptomata dissensum tollas, varia nimirum symptomata si referas ad varias species, quas adfuisse aut secio cadaveris evincit, aut

credit. quum obvium sit, Baldingeri sermonem esse de tympanite abdominali. En ipsissima ejus verba: Doch giebt es auch Fälle, wo außer den Gedaermen die Luft gefunden worden. Nur fragt sich, ob hier die Luft nach dem Tode nicht etwa die Gedaerme verlassen, wovon ich mich aber nicht hinreichend überzeugen kann. Denn ich habe — einen Leichnam eines Windflüchtigen geöffnet, und die Gedaerme natürlich gefunden; denn sie waren nicht ausgedehnt, nicht constringirt etc. (Von den Krankheiten einer Armee. p. 221.) — Utrum horum sensuum verbis subjecerit Sachse non est quod dubitemus, quum genuina Baldingeri sententia nihil faciat ad ejus hypothesin.

aut si aeger consanuit, licet supponere. In cujus rei exemplum adduci possunt quae sequuntur. Ructuum et flatuum desiderium, extrusio eorum violenta per superiora et inferiora, levamen momentaneum inde enatum, ita ut alvi summa adstrictio et levamen ex solutione ejus, omnia haec certe tympaniti intestinali sunt propria, eorum autem contraria ad abdominalem spectant 72), quem et distinctior abdominis ad percussationem sonitus insignit 73), nisi forte ei soli competit. Abdominis denique intumescencia, quamvis unicum symptoma, a nemine in dubium vocatum, ut varia sit, necesse est, pro speciei varietate, maxime aequabilis in abdominali, minus in intestinali, plane inaequalis in entero-phylode.

De aliorum quorundam symptomatum discriminibus, ut de morbi subitanea aut lenta invasione, de urinis, de pulsu etc., quum a specierum differentia minus pendeant, alibi dicendi dabitur locus.

Quum per symptomatum enucleationem ad *diagnosin* perventum sit, paucis jam illam absolvamus, in qua multum ac varie desudarunt medici, tympanitis ab ascite *diagnosin*. Huic operam navavere imprimis Du Verney 74), De Haen 75), Combalufier 76) et Lientaud 77), quanto cum successu id factum sit, colligi potest ex Verneyi verbis, ingenue fatentis, se, quamquam primum et exactissimum hujus rei scrutatorem, saepissime tamen deceptum fuisse; ex Combalufieri et Haenii iisdem fere querelis. Majori confidentia agit Lientaud, quem plura signa diagnostica tanquam certissima enumerantem certe non sine stupore videbis, illudque solum rejicientem, quod a reliquis omnibus maximi habetur momenti, sonum puta, per ventris percussionem editum, "licet — verba ejus sunt — ab auctoribus omnibus, quorum plerique coecorum brutorum more aliorum vestigiis instare solent, pro signo pathognomonico habeatur". Equidem si aequae hoc signum puto rejiciendum in tympanitis diagnosi, cau-

72) Combalufier l. c. p. 225. 226.

73) Caroli de la Font Dissert. de hydrope tympanite etc. Genev. 1697.

74) Mem. de l'acad. des sc. de Par. an 1707. p. 161. 75) l. c. T. XI. p. 317.

76) l. c. p. 229.

77) Synops. p. 215.

causa saltem mihi est e diametro opposita, scilicet quia sonus ille non soli tympaniti sit solennis. Morgagni illum audivit in ascite 78), Aretaeus Cappadox (apud Haenium) in opisthotono. Et signa a Lieutauda tanquam certissima adducta qualia tandem sunt? Ventris, inquit, intumescencia major est quam in ascite. Hoc, si plerumque est, non semper verum esse, probat Haenii experientia 79). Sensim, dicit, nec uno tempore incrementum capeffit hic tumor, ut observatur in ascite. Willisium abire in contrariam sententiam supra jam meminimus. — Utricularis, pergit, hic tumor ad sensum, et ad stateram hydrope levior est. Quod verum esse negat Werlhof, imprimis in tympanite inveterato 80). — Swieten ita de hac re sentit 81): “quamvis autem omnia haec suam conferant symbolam ad formandam diagnosin, praecipua tamen sunt haec bina, si abdomen percussum instar tympani resonet, et si aeger ad stateram levis sit”. Haec Swietenii verba cum supra dictis si contuleris, concludere licebit, quanta toti illi diagnosi sit adhibenda fides. Idque mirum non est, tympanites enim, quum plures habeat species, ipse species non est, ideoque diagnosi in eo nec locus nec usus erit. In species autem morbi nostri simulatque investigationem vertimus, omnia dilucidiora fiunt.

Tympanites abdominalis sonum habet peculiarem et distinctum, in eo integumentorum abdominis elasticitas maxima adest, quamobrem nullum in iis a digito premente vestigium, intumescenciae initium non in imis abdominis partibus, sed aequabiliter per omnem ejus ambitum est fufum.

In tympanite intestinali intestina distenta tactui sese pone integumenta offerre oportet, alvus pertinaciter obstipata adest, emissio ructuum et flatuum.

Tumoris in tympanite emphysematoso gibbositate et inaequalitate nihil magis insigne et characteristicum inveniri potest.

Ad

78) De sed. et caus. morbor. Epist. XXXVIII. Art. 30.

79) l. c. T. II. p. 66.
hebd. 36. no. 4.

80) Commerc. litterar. Norimberg. a. 1735,

81) Comment. ad §. 1226.

Ad uterinum denique tympanitem dignoscendum sufficiunt dolorum situs in partibus generationi dicatis, mingendi difficultas etc.

De diagnosi diximus, et quantopere omnes de tympanite scribentes in ea inter hunc morbum et ascitem invenienda faterentur, indeque ansam praebeant opinioni, eos, tam similes morbos inter se distinguendo et, ut ita dicam, violenter divellendo, nisos fuisse firmo aliquo talo, et differentiam invenisse maxime essentialem, in horum morborum natura positam. Si ab antiquissimis discefferis, neminem horum facile reperies, qui in sola illius materiae, quae ventrem tumefacit, differentia requievisset, quod quidem eo minus dubitari potest, quum illam in ipso tympanite materiem modo aërem modo aliud quid fuisse viderimus. Utriusque igitur morbi causam proximam altioribus in oeconomia animali radicibus esse defixam sine dubio jam praesensere, qualem autem instituerint, nunc videamus. Ordiendum est ab hydropo, in cuius natura paululum immorari non alienum a proposito videtur, nam ad illum postea rursus erit recurrendum, et ne longius a tympanite recedam, animus est, summa brevitate amplecti ea, quae librorum lectio et propria in rem investigatio suppeditavit.

Sub *systematis lymphatici* denominatione intelligi solent systema vasorum absorbentium corporis humani, vasa nimirum *chylifera* et vasa *lymphatica* s. *serosa*, *absorbentia* *strictè sic dicta*. Simul autem dubium non est, quin chyli, ab illis, et materiae, ab his vasis absorptae tanta sit differentia, ut organa eorum uno nomine vix et ne vix quidem complecti fas sit. Alia praeterea adsunt in corpore vasa, inter quae et absorbentia quasi mutuum est officium, vasa scilicet *exhalantia arteriarum sanguiferarum*. Aequae atque illa distributa sunt per totum corpus 32), in illius cavitates et cellulosa illos exhalant humores, quos resorbere vasorum lymphaticorum munus est, et in ambitum exteriorem per universam cutem idem, quod haec absorbent, liquidum serosum, exhalant. Nullo igitur

32) Halleri Physiolog. Lib. II. Sect. I. §. XXIV.

igitur respectu nunc habito ductuum excretoriorum, anne perspicuitati et considerationibus nostris de horum vasorum in oeconomia animali functione ac morbis melius consuieremus, si vasa absorbentia cum exhalantibus sub nomine *systematis serosi* conjungeremus 83)? Caeterum nec altera illa affinitas inter vasa chyliifera et absorbentia est omittenda, et systematis lymphatici nomen illis cum systemate seroso conjunctis adhibendum.

Plerique de hydropo ex professo, ut dicunt, agentes, vasis absorbentibus omnia tribuere in hoc morbo, in quo, opinor, et exhalantibus suae sunt non minores partes. Nemo enim infitias ibit, systemati seroso, ut mutuo suo munere rite fungatur, certa energiae et receptivitatis copia opus esse 84); quae si ita sunt, cur proportionem harum virium a norma recedentem non pariter admittamus? Isenflamm 85) aliique videntur, haud injuria systematis absorbentis torporem et atoniam accusasse in pluribus stagnationibus lymphaticis, et ratio penitus nos latet, quare Ill. Soemmeringo subtilior videatur quaestio, an a vi irritabili vasorum absorbentium imminuta pendeat hydrops 86). Causae ab eo adductae omnes paene circa organisationis vitia et impedimenta mechanica versantur, durumque et insuperabilem hydropem, quo bibitores liquorum spirituosorum saepe mulctantur, lymphae per spiritum inspissationi imputare non dubitat (p. 229).— Cruikshank 87) trifariam distribuit hydropes, quoad causas: ad primam classem retulit hydropem a debilitate universali corporis, a relaxatione *finium arteriarum* et amisso tono vasorum absorbentium;

83) Ni fallor simile quid Portal observat in Anatomie médicale T. I. quod opus nunc ad manum non habeo.

84) Addemus, vasorum lymphaticorum naturam valde contractilem esse, et vasorum rubrorum incitabilem vim multis modis superare. Haller l. c. Sect. III. §. III. Nervi certi perpauci eas glandulas (scil. conglobatas) adeunt, vix demonstrabiles. Id. ibid, §. XXI. Vid. et Schreger de irritabilitate vasorum lymphaticorum. Lips. 1789.

85) Apud Soemmeringum de morbis vasorum absorbent. corp. human. part. patholog. in praefat.

86) l. c. p. 130.

87) Apud Soemmering, l. c. p. 125.

tium; ad secundam hydropem a praegressa inflammatione, qua feri secretio augetur; ad tertiam hydropem ab obstructione venarum etc.

Haec immortalis viri divisio ad systema serosum relata omnia continet, quibus opus est ad hydropis expositionem secundum leges dynamicas perficiendam. Erit itaque Hydropis causa proxima everasio justae virium vitalium in systemate seroso proportionis, qua energia praeter modum aut aucta est in vasis absorbentibus externi corporis ambitus et in exhalantibus interiorum cavitarum, aut imminuta est in absorbentibus internarum et exhalantibus externarum partium.

Haec satis dicta de hydrope; ad tympanitem revertamur ejusque causam proximam.

Antiquissimi scriptores nihil consideravere praeter materiam, quae tumorem abdominis efficit, et quam nonnulli eorum 88) modo aërem vocavere modo spiritum, sub hac quidem denominatione, teste Switeno, vaporem intelligentes, omnia corporis cava in sanis hominibus replentem; alii 89) claris verbis pronuntiarunt, tympanitis materiem eandem esse atque ascitis, humorem in vaporem mutatum. Caeterum constat inter omnes, veterum notiones circa liquida permanentes elastica et illa, quae solo calórico sunt in vaporem rarefacta, minime distinctas et claras fuisse. E recentioribus unum Fr. Hoffmannum in istum errorem incidisse videmus, ut tympanitem symptoma potius crediderit anasarcae et ascitis quam certam hydropis speciem 90); hoc autem opinionem ipse oppugnat alio loco 91), ubi ne illud quidem satis habet pro tympanitis dignitate, quod a veteribus et recentioribus hy-

88) Galen. de dignosc. pulsu lib. IV. cap. 3. ita: nobis strepitus per modum tympani spiritum annuntiant, fluctuatio humorem, uno vero admotu tactu distentum abdomen non deprehendes, ex aëre sit, an ex aqua.

89) Celsus l. c. sermonem incipit a morbo eorum, quos aqua inter cutem male habet, cujus species est tympanites. Aëtii et Aretaei loca (a Swietenio Commentar. ad §. 1226. citata) minus etiam dubiosa sunt.

90) Medic. rat. syst. T. IV. P. III. Cap. XIV. thes. patholog. §. VIII.

91) l. c. Cap. XV. thes. patholog. §. XIV.

hydropis species credatur, quum tamen morbus sit plane peculiaris et sine ulla aquae extravasatione in abdomine.

Thomas Willis recentiorum primus est, qui ad causam morbi nostri proximam eruendam altius investigare organismum aggressus sit. "Tympanites, ait 92), est tumor abdominis, fixus, constans, aequabilis, durus, renitens, et a pulsatione sonitum edens, et partium et viscerum membranaceorum inflatione τετανωδεις ortus, propter spiritus animales in fibras istas copia nimia adactos, ibidemque succi nervi obstruentis vitio a recessu impeditos, cui affectioni consequenter flatuum in locis vacuis aggestio, velut complementum accedit 93).

Haec flatuum aggestio in tympanite abdominali unde veniat, equidem non intelligo, eam vero speciem a Willisio admitti patet ex his illius verbis: „hinc (scil. a spiritibus animalibus tumultuarie irruentibus) peritoneum intumescit etc"; quin etiam in sententiae suae, aërem causam proximam non esse, affirmationem casum allegavit ab Helmontio de paracentesi infelicitè instituta relatum, in quo tympanites abdominalis certè adfuit. Altera mihi oritur difficultas ex *locis vacuis*, in quos irruere flatus dicuntur, quorum autem origo e fibrarum inflatione non solum intelligi non potest, sed etiam, si tunicas intestinorum, Willisio duce, animo concipias tanquam e tubulorum seriebus conflatas, perspicuum erit, horum tubulorum inflatione lumen canalis intestinorum coarctari debere, nec locos adesse vacuos 94).

E 2

Spi.

92) Pharmaceut. ration. l. c.

93) Cl. Sachsse (Diff. cit. p. 32) nunquam Willisii opus inspexisse videtur, quamobrem non habet genuinam ejus sententiam, sed Brendelii (l. c. §. 4.) paraphrasin allegavit, eamque mancā, quum essentialis illa, de flatuum aggestione, additio plane desit. Brendel quidem omissa in §o sequenti supplevit.

94) Miror, Brendelium, qui eximius fuit mathematicus, hoc dubium non movisse, sed tantummodo objecisse, observari in tympanite distentionem, spasmum autem de contractione intelligi, cui objectioni ita respondet: cum physiologia eo in argumento non caret hypothefibus, pathologia immunis non erit, et statui potest, vesiculam muscularis fibrae praeter naturam affici vi quadam, quae a centro se decussantium puncto, versus vertices agat. Quo jure haec dicta sint, videant phisici et mathematici!

Spiritus animales inordinatione sua partes membranaceas inflare, adeoque affectus *Quasdam* producere, est illud quod Willis jam in aliis operibus satis firmiter probasse putat, cui annuit observatio anatomica per vivisectionem facta, nempe si truncus nervorum octavi paris (nervi vagi) excipiatur et filo ligetur, totum illico ventriculum, tanquam a vento inflatum intumescere, quod certum, ait Willis, a nulla praeterea causa procedere potest, quam quod spiritus fibris istius visceris insiti aliique per ductus nerveos influi (quatenus a fonte suo praecisi in confusionem aguntur) partes illas tumultuarie subeant inflentque. — Quando autem meminimus, spiritus animales Willisio esse 95) particulas puriores magisque activas sanguinis, quae ex vasis sanguiferis, encephalum adeuntibus, velut ex organis suis destillatoriis insinuantur, ab illo autem primario nervorum corporibus, secundarie autem per nervos fibris illis suppeditantur, quae membranis, carni musculari, tendinibus aut parenchymatibus quibusdam insitae aut intertextae sunt, si, inquam, haec ut vera supponimus, experimenti illius anatomici eventus plane contrarius esse deberet, quum ligatura trunco nervorum ventriculi injecta spirituum animalium affluxus intercipi, illud ergo viscus corrugari aut saltem non inflari deberet 96).

Ut tympanitis longam nonnunquam durationem melius quam solo spirituum incurfu fieri potest, declaret Willis, *succum* quoque *nervum* in auxilium vocat, dicens: si quando hic latex fibras harum partium (scil. viscerum membranaceorum) nerveas irrigans vel ex se tenax et viscidus fuerit, vel iisdem flatulentias plures impingat, accidit, spiritus animales in has fibras impetuose adactos exinde non omnes redire, easque distentas et plurimum inflatas tenere.

Suc.

95) Cerebri anatome, nervorum descriptio et usus, Cap. IX, XV et XIX. in opp. omnib.

96) In simili experimento ab Hallero facto (Tiffot sur les nerfs et leurs maladies, T. I., cap. 6, art. 8) revera nulla adfuit inflatio, sed paralyfis ventriculi et putrefactio contentorum. R. Whytt (on nervous disorders in Works, Edinb. 1763. p. 592.) idem vidit ac Willis.

Succus nerveus quid sit, a Willisio sic explicatur 97) ut sit humor piger et mollis, ubique e massa sanguinea per arterias depositus. Et quidem cerebrum, eor et arteriae, tanquam partes primigeniae ac summe originales pro aliarum epigenesi duplicem humorem distribuunt, illum spirituosum, qui alterum hebetem et crassiorem impellit et vigore et vegetationis potentia imbuit, huncque alterum, qui spiritibus animalibus pro vehiculo et retinaculo est, quippe fluiditate sua illos per totum systema nervosum diffundit, et viscositate eosdem, ne protinus dissipentur, velut in systasi quadam ac serie continuata retinet.

Si spirituum animalium ac succi nervei receptacula scire cupias, Willisium audias asserentem, nervos ipsos per totum poris et meatibus, quasi totidem alveolis densissime excavatis et invicem contiguis intersterni, et ita *συνεργῶδη* eorum substantiam, instar cannae indicae, ubique porosam ac perviam esse. Intra haec spatiosa etc.

Caeterum spiritus animales in *cerebro* sunt productores imaginationis, memoriae, discursus aliarumque superiorum functionum, in *genere nervoso* motuum spontaneorum, ut in *cerebello* involuntariorum. Alio autem loco motus musculorum ex adductis non satis intelligi posse videtur; ad eum quippe producendum necesse est, ut sp. animales vim majorem ac velut plasticam acquirant, ita ut eorum impetus forti connixu omnium excitatus, *pulveris pyrii explosioni* similis videatur; quando — videlicet! — particulis *nitrosulphuricis* e pabulo sanguinis refarciuntur, proinde ut in nixu quovis motivo, quo musculus intumefaciunt, velut *accensi explodantur*.

Huic Willisii physiologiae pathologia ejus est analoga.

Spasmodum causam esse irritationem partium nervosarum concedit, sed leviorum tantum et cito transeuntium, alteri autem speciei, convulsionum nempe, quarum paroxysmi sunt graviores, et diutius persistunt aut crebrius repetunt, alia praeter irritationem adesse debet causa conjuncta, ideoque in hoc casu supponit particulas *heterogeneas et valde explosivas* spiritibus in hac aut illa cor-

corporis parte accrescere, deinde ex iniqua hac combinatione et irrequieta hujusmodi materiae et spirituum collisione "crebras vehementesque explosiones editas paroxysmum σπασμώδης inducere" 98).

Ut differentia inter *passiones hystericas* et *dolores colicos* magis eluscescat, amborum ortus enucleatur 99). In prioribus nimirum sp. animales *copula elastica* onustas invicem elidi, seu velut explodi, proindeque corpora animantia in motus irregulares invita rapere; in doloribus colicis contra eosdem spiritus propter materiam iis infestam et improporcionalem irritatos fibras sensibiles in *corrugationes* valde molestas agunt; materia autem illis infesta sunt humoris nervei recrementa quaedam a cerebro per nervos decidua, inque mesentericum aliosque abdominis plexus delapsa, ibidem forsitan congesta, vel cum humore *salino - fixo* e sanguine illuc suffuso effervescentia.

Similibus, aut si mavis dissimilibus et inter se multifarie discrepantibus modis explicantur ventriculi intumescencia, flatuum generatio et alia plurima 100).

Eo, quo nunc vivimus, tempore, in eo, quo nunc fruimur, physiologiae et chemiae lumine acta agere viderer, si vel minimam laboris partem impenderem refutandis innumeris hisce hypothefibus, quas autem naturali quodam ordine exponere, multa sunt, quae suasere. Nemo ex numero tot scriptorum, qui Willisii de tympanite sententiam modo saltem attigere, modo adoptare, originem ejus a vero fonte deduxit, quin etiam eorum non pauci a genuino sententiae sensu tam longe recessere, ut ei alium et plane alienum subjicerent 1). Tum etiam nec utilitate, nec,

98) De morbis convulsivis. Cap. I.

99) De anima brutorum, part. patholog. Cap. XV.

100) Pharmaceut. ration. (in Edit. Genev. 1676.) Sect. II. cap. II. et Sect. VI. cap. VI.

1) Combaluser (l. c. p. 151.) dicit: tympanitis causa Willisio est spastica tunicarum intestinalium strictura, qua pori angustantur et intus retinentur vapores exhalandi. Hujusmodi nihil Willisio unquam in mentem venisse notatu non eget.

nec, — sit verbo venia, — moesta quādam jucunditate vacat, animo reputare, nihil esse tam veritati absonum, tam rationi humanae repugnans, ad quod insanus hypothesium amor nos rapere non valeat, siquidem tantum valuit in Willisi ingenium, haud dubie eximium et acutissimum, ut vitae otium, animi vires, tot denique et tam abstrusas disquisitiones hypothesibus exornandis et amplificandis impenderet; — videre, ex quot errorum et absurditatum fodinis generi humano paucae illae veritates sint eruen-
dae, quarum cognitio nobis concessa est; — intelligere, erroribus, si ingeniose exornentur, et in ordinem et systema redigan-
tur, imperium esse magnum et duraturum in animos non solum aequalium sed et posteritatis 2); — revocare denique in memo-
riam hunc vitae conspectum, cui cum illo in novissimis tempori-
bus tam late diffuso id saltem commune est, quod uterque in ex-
tremos cognitionis nostrae fines vagetur, antiquior sensibus aequo
plus tribuens, recentior ipsorum intellectus limitum impatiens;
quo evenit, ut ille meras mechanicas atque hydraulicas theorias
contexerit, hic poeticos quasi ludus inferat, qui, licet nobile ali-
quid et elati iis insit, veritatem tamen respuunt, quare nunquam
ad cognitionem illam utilem et in potestate nostra positam perdu-
cent, quam intentiore partium corporis humani studio, legibusque
generalioribus, ab earum in statu sano et morbofo functionibus,
abstractis assequimur.

Ge-

- 2) Fr. Hoffmann, quamvis systemati physico-mechanico ex professo addictus, fluidum verumtamen et succum nerveum admittit in philoso-
phia corp. human. rat. lib. I. Sect. 3. cap. 1 et 2., et alio loco (Medic.
rat. syst. T. IV. P. III. cap. 3.) causam motuum spasmodicorum vago-
rum affert "humorem volatilem, subtilem, sulphureum, halituosum,
in massa sanguinea oberrantem et in poros partium nervosarum subin-
trantem". Tissot (sur les nerfs et leurs maladies) ratum habet alius
cujusdam auctoris assertum, succum nerveum constare ex oleo, aqua,
sale animali et substantia quadam terrea; simul autem credit, succum
illum nec odorem nec saporem nec denique quidquam habere, quo ner-
vos afficiat. Werlhof (observat. de febr. Hannov. 1745. p. 313) di-
sertim dicit: hinc corpus humanum non solum machina hydraulica dici
meretur, verum etiam hydrostaticis legibus subjecta est.

Georgius Baglivi multis creditur 3), plane a Willisi partibus stare in tympanitis causa proxima explicanda, quod verumne an falsum sit, ex illo ipso audiamus. "Hydrops ficcus, ait 4) non oritur a vapore detento intra viscerum et abdominis claustra, ut vulgus putat ignarum; fibrae viscerum intentae, nimium crispatae et exsiccatae, portentosum acquirunt elaterem, unde ingens distensio solidi sine ullo vapore interjecto". Ex hac aëris omni societate rejecta jam patet, multum interesse inter Willisi et Baglivii sententias, idque nemo sane mirabitur, qui horum Virorum doctrinas vel summis labris attigit. Baglivi, primus ille, qui solidorum naturam ac motum in pathologiam introduxit (ut a Fr. Hoffmanno salutatur), quomodo recipere potuisset Willisi somnia de particulis nitratis, spirituosos — salinis, de humorum explosionibus et s. p., in quae praeterea omnia tot Philippicas scripsit 5)? Verum quidem est, eum quoque fluidum nerveum admisisse, summopere tenue, clarum et lucis radiis affine (De Anatom. fibrar. p. 413); sed caetera sunt omnino alia et aliter dicta. Fluidum nerveum e sanguine ad cerebrum adfluente per glandulas, quae substantiam corticalem cerebri constituunt, fecernitur, et ductibus excretoriis, substantia nempe cerebri medullari, cerebello, medulla spinali et systemate nervoso, per totum corpus perducitur (De fibra motrice lib. I. cap. 5). Omnes enim hae partes *chordae* sunt, perforatae esse suppositae (de Anatom. l. c.), pars autem, quae tantum fluidum interius transmittere valet, sunt *meninges*; praecipue dura mater (de fibr. motrice l. c.), quibus motus est systalticus ab iis ad partes, et contrasy-stalticus a partibus ad eas. Systematis nervosi cum chordis comparatio probat, Baglivium hypothese de fluido nerveo aliam adjunxisse de oscillatione et elatere, de quibus revera largius agit in epistola ad Philipp. Hecquet, ubi systematis nervosi statum

3) Inter alios Schulzio et Sachsi o in Dissert. cit.

4) Opera omn. L. B. 1745. p. 81.

5) De anatome fibrarum et morbis solidorum p. 415. "morborum causas tribuunt acidis fictis et somniatis, humorum copiae vel ridiculis eorum qualitatibus, quas nec in orbe lunae quis inveniet".

um sanum in eo ponit, quod aequilibrium sive iusta proportio ad-
sit inter oscillationes principii (meningum) et partium ab eo pen-
dentium, morbos autem in aequilibrii illius aberratione invenit,
siquidem elater et oscillatio in crispaturam degenerant. Ex hujus
crispaturae effectibus unus est, aequilibrium mutari inter fluidum
circulans et solidum propellens, nempe fluida ad contactum crista-
tarum fibrarum paulatim haerere, quousque congesta humorum
quantitas, quam pars regere nequit, in tumorem demum attolla-
tur, et haec causa est omnium tumorum inde a tumore, qui a do-
lore dentium nascitur, usque ad tympanitem.

Verum enimvero omnibus his hypotheticis actionis nervosae
explicationibus posthabitis, spasmus morbus est verus et genuinus,
unde quaestio oritur, anne eum, tot scriptorum exemplo, tym-
panitis causam proximam statuamus?

Ne in eo admittendo faciliores simus, monet ipsa illa in ejus
usu libertas practicum, quibus omni momento quasi deus ex ma-
china adest, ut e quacunque circa morbos perplexitate eos expe-
diat. Quid mirum? Genus nervosum, quo sine nec omnino res
externae in corpus nostrum, nec hujus una pars in alteram agere
valet, sponte quasi se offert morbi cujuscunque causam quaerenti.
Id quoque est, cur causae cujusvis morbi remotae, licet inter se
dissimillimae, saepe tamen argumentum praebere videantur, quo
spastica morbi natura comprobetur, e. g. liquorum spirituosorum
creber usus, refrigeratio, venena, calculi renum, febres intermit-
tentes incaute tractatae, diarrhoea suppressa, multaque alia, quo-
rum, ut in exemplo febris intermittens, natura et causa non mi-
nore, quam illa de qua agitur, obscuritate laborant, sic ut circu-
lum faciamus in definiendo.

De spasmo igitur ut morbi nostri causa proxima quid sit existi-
mandum investigemus, et ut rem dilucidius tractemus a tympani-
te intestinali ordiamur.

Combatusier 6) in hac tympanitis specie spasmus ventri-
culi et intestinorum maximopere rejicit, quoniam si pertinaci stri-
ctura

6) l. c. p. 161.

ectura intestinales omnes tunicae obsitae essent, in ingentem amplitudinem nunquam expandi possent. Et reapse nisi verbis ludere velimus, cum Cl. Sachsi^o 7) de *spasmo inflativo* loqui non possumus, in cuius excusationem si dicit, se pro spasmo habere "non contractionem fibrarum musculorum, sed quamque systematis nervosae haud ordinariam actionem", idem est ac si fateatur, se verbis suis nullam notionem claram et definitam subiecisse, imo fortitan sub spasmi denominatione *paralysin* intellexisse. Cui quidem suspitioni multum probabilitatis accedit, quando eum videmus, inter argumenta pro spasmo id quoque afferre, quod "causae praedisponentes sunt viscera abdominis debilitantes", et quod in hoc morbo "nervorum reactio, sanitatis custos, fluido nerveo ablato sit infirmis". Sed ne jam constanter spasmo illius auctoris paralysin substituamus, indeque aliquid certi habeamus, obstant *cum* causae, quas affert, accessoriae, irritationes scilicet varii generis, vermes, exanthemata retrograda, acrimonia, quam confidenter admittit, rheumatica et similia alia, *tum* medicamina, causas illas irritantes amoventia, emollientia nimirum, sedantia, sopientia etc.

Spasticam inflationem a Willisi^o recipit et Cl. Schulze 8). Ut vero causa proxima perfecte absolvatur, "nismus aëris elastici, intestina vel cavum abdominis extendentis" ita addit, quasi haec opinio ab eo primo prolata sit. At supra declaratum est, aëris accessionem a Willisi^o jam acceptam esse, et si ab illo Schulze in hoc differt — nam in rei explanationem nihil addit — quod aër non modo locos vacuos intret tanquam complementum, sed intestina primario extendat, tum minime intelligimus, quid sit ei ad spasticam inflationem recurrendum.

Hoc autem, quod ultimo loco in Cl. Schulzium notavimus, pari modo ad plerosque de tympanite intestinali scriptores potest referri, utpote qui in eo consentiunt, aut aëris aut alterius materiae collectionem et enormem copiam adesse in intestinorum cavo, solis exceptis Baglivio et Sachsi^o, quorum tamen sen-

7) Dissert. cit. p. 36.

8) Dissert. cit. p. 28.

tentiae nec observationibus nixae sunt in cadaveribus factis, nec theoria plausibili. Illi igitur, quid est, cur tam multa circa intestinorum distensionem in tympanite harioleantur, quum in ascite ad unum omnes ventris intumescantiam aquae in cavo abdominis contentae tribuant? Non id, hercule, agitur, quomodo intestina efflari aut distendi possint, aëris aliusve materiae magna copia in iis collecta, sed aër ille et haec materia unde et quibus de causis oriantur. Haec itaque sola questio, a nobis tractanda, et ut rerum ordini et perspicuitati magis consulamus, primo de aëre est dicendum.

Constat inter omnes "tubum alimentarium unicam esse corporis interioris partem, (utar enim verbis Ill. Praeceptoris 9), cui, praeter pulmones atmosphaericus aër patet, et deglutire nos non exiguam aëris vim vix probatione eget". Porro aëris evolutionem tam e mutua ingestorum quam ex accedente succorum inquilinorum reactione chemica ut admittamus, plura adsunt argumenta, inter quae eminent illa effervescentia et gas carbonici evolutio post kalium carbonicorum et acidorum simultaneam deglutitionem, gas hydrofulphurici evolutio e kali sulphurato aut calcaria sulphurata ingestis jam sola succi gastrici vel enterici aciditate, majorque si simul acida magis concentrata ingerimus, gas nitrogenii proventus a copiosiore pastu e regno animali et e vegetabilibus, quibus nitrogenium inest, brassica, raphano et similibus 10), in quo quidem exemplo vera decompositio adest ingestorum, quorum scilicet elementa illo calórico, quod actionibus intestinorum animalibus ortum suum debet, in fluida permanenter elastica transformantur 11).

Dolendum sane est, chemicos, quum nuperis temporibus tantam industriam partium animalium tam solidarum quam fluidarum

F 2

9) Blumenbach Institut. physiol. §. 173.

10) Altmanns analyse der antiscorbutischen Pflanzen etc. in Nofe's Versuch einiger Beyträge zur Chemie. Wien 1778 p. 113.

11) Cl. Gutfeld in Horn's Archiv f. pract. Medic. u. Klinik B. 3. Heft 2. in tubo intestinali liquida aëriiformia evolvi credit 1. gas carbonicum, 2. hydrofulphuricum, 3. hydrocarbonicum, 4. hydrogenium phosphoratum.

analyſi adhibuerint, imprimisque multa nova et gravia circa reſpirationem et mutationes aëri per eam ſubeundas exegerint, ſilentio omnino praeteriſſe has, quas diximus, varias fortasſe in variis tubi alimentarii tractibus, aëris evolutiones, utpote quae rite exploratae non parum lucis, ſperandum eſt, allaturae ſint toti doctrinae de digeſtione ejusque ſequelis in phyſiologia, ut et in pathologia crebro illi incommodo, quod ſub nomine *flatulentiae* a leviffimis primordiis in diverſiſſimas inde et truculentiffimas hominum miſerias increſcit.

Ad illas aëris evolutiones producendas primae partes a quibusdam datae ſunt alimentorum putredini in craſſis inteſtinis 12); ſed in hanc opinionem ſolus recrementorum odor induxit, quem putridum vocare ſolent, quo autem nihil fallacius. Praeterea digeſtionis viribus ſalvis et vigentibus ſcybalis parum eſt odoris, ſolida conſiſtentia, et tunc, ſecundum Vauquelinii experimenta 13) aciditatem haud multum ab aceto differentem habent, cito deinde in fermentationem acidam abeunt, qua abſoluta ammonii proventus putredinem inſtantiſſimam annuntiat.

Nullum autem argumentum ſatis firmum adeſt, ut hunc aëris evolvendi proceſſum ad ſtatum inteſtinorum morboſum referamus, quum a ſaniſſimis hominibus perinde ructus et flatus extruſi videamus, imo id ipſum inteſtinorum, quibus gaudent, robori et motui periltaltico illaeſo tribuamus. Nec exempla eorum, qui raro aut nunquam aërem expellunt, aliquid probant in contrarium; maximas enim aëris aggeſtiones ſine ullo ſenſibili eorum exitu diſparere poſſe, innumera docent exempla quotidie occurrentia, docet ingens tympanites, quem ſubito et ſine ulla ſenſibili evacuatione evanuiſſe ſupra (p. 24.) ex Portalis experientia narravimus. Quod ſi ita fieri certum eſt, hujus loci non eſt oſtendere, quo modo fiat, cui diſquiſitioni et vel infra dabitur locus 14). Multos
uti-

12) Abhandl. v. d. Blæhungen v. I. E. G. Ackermann, 1800. p. 44.

13) Fourcroy ſystème de connoiſſances chymiques Vol. X. p. 70. 312.

14) Ackermann l. c. p. 48. opinatur, fluidorum aëriſormium baſes a vafiſ abſorbentibus recipi, et bilem inde praeparari. Minime autem liquet,

utique auctores, quo minus varia haec aëris factitii genera in sanis intestinis admitterent, deterruit noxia illorum, imo lethifera omnibus animalibus natura. Vanus metus, ridiculus terror, ab organis respirationis ad tractum intestinorum praepropere translati, quos autem ut jam penitus abjiciamus cogit experientia de gas carbonico per potionem Riverii et enemata ingenti copia in ventriculum et intestina ingesto, non solum sine ullo tristi eventu, sed etiam, ut aliquando opinio inter medicos praevaluit, cum magno aegrotorum emolumento 15).

Aëris in tubo intestinali evolutionem et praesentiam velut ad status sani extremos fines profecuti, sermonem nunc in tubum intestinale ipsum tantum vertamus, quantum aëris formationem interest. Membranis itaque mucosa, serosa et fibrosa relictis solam muscularem respiciamus. Huic nimirum hoc munus est datum, ut toti canali motum impertiat, quo ingesta a pharynge ad orificium ani perducuntur. Qui motus componitur e systaltico 16) et diastaltico, qui ambo peristalticum perficiunt. Una nempe tubi parte se contrahente altera dilatatur, ut ingesta ab illa propulsa recipiat. Hic motuum antagonismus alio, qui in stratorum muscularium directione praevalet, circulari et longitudinali, repraesentatur et efficitur. Ne autem quatuor tubi partium ulla, oesophagus scilicet, ventriculus, intestina tenuia et crassa, contenta prius demittat, quam par est, ad finem cujuscunque eorum quasi obicem adesse convenit, cardiam, pylorum, valvulam coli et sphincterem ani,

Hic

quet, quid omnibus his basibus, si solum carbonem excipias, cum bilis formatione negotium. De tota hypothese infra.

15) Quamobrem cum Cl. Gutfeld sentire non possum, si (l. c.) gas carbonico quid nervis intestinorum inimici tribuit, et solam potionem Riverii respiciens, eam, dicit, in asserti contradictionem nihil facere, quum gas carbonicum inde enatum perexiguum sit.

16) R. Whytt of the vital and other voluntary motions, in Works p. 138.

Hic si *Coli valvulae* assignemus munus tam longe ab illo, quo a Fallopii inde temporibus perfungi dicitur 17) differens, ut *valvula* potius *intestinorum tenuium* nominanda esset, ne quid arroganter dixisse videamur, fas est, ut et auctoritate nos tueamur, et rationes in medium proferamus. Auctoritas adest Ill. Praeceptoris 18), qui, licet usum hujus valvulae ab aliis receptum non neget, alterum tamen adhuc ei concedit, „ut nempe praeposterum faecum e tenui in crassum transitum impediat”. Rationes, quibus freti hunc usum unice verum et a natura propositum contendamus, hae sunt:

Certa profecto et crebris experimentis extra omnem dubitationem posita est hujus valvulae potestas ad ciborum, imo potuum et aëris e colo in tenuia transitum impediendum, nec minus in corpore exanimis quam in vivo. Quare omnino ab Haenii 19) partibus est standum, qui vomitum stercoraceum in ileo morbo, non coli faecibus sed solis tenuium contentis, quae per longam in illis moram faecum et speciem et naturam induerint, consistere credit. Probabile quoque est, ructus illos nidorosos, faecum odorem referentes, qui in nonnullis morbis prodeunt ex eadem intestinorum parte progigni 20).

Omnibus autem his candide concessis veritati aequae consentaneum est, huic, de quo agimus, processui membranaceo non valvulae sed sphincteris proprietates competere, quippe quum impetui in eum agenti nec sursum nec deorsum facile cedat, fibrisque carneis circularibus sit provisos. Quod si ita est, consultius haud dubie erit, eundem huic parti usum tribuere ac cardiae, pyloro,

17) Blumenbach, l. c. §. 414. in nota hujus valvulae inventionem contra Bauhinum, Vidium etc. vindicat Fallopio, qui et tritam nunc circa ejus usum opinionem primo promulgavit.

18) Blumenbach l. et §. c.

19) l. c. T. II. p. 76.

20) Matthaei de Gradibus apud Morgagnium et Swietenii (Comment. ad §. 960) asserta, vomitu enemata et suppositoria excussa esse, multis adhuc dubiis premuntur, aequae quam Ackermanni (l. c. p. 75) ructuum nidorosorum explicatio per motum antiperistalticum, valvulae resistantiam vincentem.

loro, sphincteri ani; nec res aliter se habet, si in verbis faciles de valvulae nomine non contendimus, tunc enim analoga est valvulae ductus thoracici ad insertionem ejus in venam subclaviam sinistram, quam quodammodo totius systematis chylopoietici finem vocare licet 21)

Forſitan etiam non omni probabilitate deſtituta eſt alia de hac valvula conjectura, eam eſſe et illum in finem formatam, ut reſiſtentia ſua ſolidis ſcybalis facile ſuperanda, chylo iter in craſſa occludat.

Inter argumenta ad opinionem noſtram de hujus valvulae uſu roborandam illa imprimis obſervatio militare videtur, *naturam mechanicis apparatus nunquam uti, quo fines ſuos aſſequatur, ſaepe autem, quo impedimenta vincat, quae mechanico ritu oriuntur.* Generaliter dicta ſpeciali in quaestionem noſtram applicatione dilucidiora evadent. Naturam alimentorum e tenuibus in craſſa progreſſum valvulae cuidam aut plane commiſiſſe, aut duntaxat ope ejus perficere, minime concedere poſſumus, ſed tenuium motu propulſivo perdurante ne alimenta juſta citius propellantur, et ſecundum mechanicas leges colon intrent, valvula hac cautum eſſe, naturae rationi non repugnat. Prior theſeos noſtrae pars pharyngis ſtructura mirifice confirmatur. Nihil proſecto magis ſupervacaneum videri poteſt, quam ingens muſculorum pharyngis apparatus, quum in homine erecto ingeſti cibi et potus deſcenſus ſolo eorum pondere perfici poſſe nemo non videat; ſed ſibi ipſi conſtans natura ingeſta non mechanicè deſcendere ſed dynamicè propelli voluit, quo vel fieri potuit, ut homo ille apud Swietenum 22), capiti inſiſtens ciborum et potus magnam vim ſumere polleret. Haec quidem cui non ſufficiunt, ei ob oculos ponere licet anginam paralyticam, a Boerhaavio ſic dictam, quo horrido morbo mulier quaedam affecta, Swietenſe referente, liquida nullo modo, ſolidas

21) Blumenbach l. c. §. 431: "valvulae oſtio ductus chyliferi praefixae uſum non tam ad impediendum ſanguinis in eundem ingreſſum, quam ad modificandum chyli in eam venam tranſitum, et non niſi guttatim in eandem deſtillandum inſervire probabile eſt".

22) Comment. ad §. 818.

lidas vero offas, imprimis majores transmittere in ventrem potuit, has nimirum, quia pressione sua in oesophagi ambitum fibrarum muscularium quantum exstitit irritabilitatis excitavere. Haec videant, quomodo explicare possint qui paene omnia ad leges mechanicas revocare prout sunt! —

Aegre sane ferrem, si quis venarum sanguiferarum valvulas objiceret, nam aut piaculum laesae veritatis mererer, si tacerem, aut in temeritatis suspensionem incurrerem, si faterer, me circa ipsam harum valvularum functionem multa adhuc et gravia dubia animo volutare e quibus unum nominasse sufficiat, quod menti quamvis invitae et a teleologia in rebus physicis avervae sese ingerit. Constat enim, solis venis superficialibus, praecipueque extremitatum per valvulas esse provisum, omnes autem viscerum nobiliorum, ut cerebri, pulmonum, hepatis etc. venas iis carere; quod si autem his tantus in circulo sanguinis promovendo usus esset, quis, quaeso, imprecationibus contra naturam temperare posset, diros illos contemplans cruciatus, hypochondriam, melancholiam, maniam, quae e sanguinis itinere in sola vena portarum impedito miserum mortalium genus excruciat, et simul intelligens, paucis solummodo duplicaturis membranaceis opus esse, ut omnia haec dicto citius evanescant?

Ex objectionum numero contra vulgarem de valvulae coli notionem unam porro adjicere liceat, cui, quum paribus armis, mechanicis scilicet argumentis certet, major fortasse victoriae spes. Ileum nempe intestinum ita sese ad coli et coeci latus sinistrum applicat, ut cum coeco ibidem angulum acutum, obtusum vero cum colo constituat, itaque cum in homine erecto colon per lineam perpendicularem ascendat, ilei in id directio haud multum a transversa seu horizontali abest. Ex quo apparet, scybala in colo, si naturali suo pondere relaberentur, aut etiam coli motu retrogrado repellerentur, potius in coecum, colo ex perpendiculo subjectum relapsura, quam ad latus et in lineam horizontalem celsura esse. Sed revera nihil horum accidit; alimenta e coeco ad axin ascendunt, non solum sine ullo mechanico auxilio, sed etiam obice

obice illo mechanico, qui a valvulae ligamenti oritur, superato 23)
 — Haec de valvula coli!

Canalem alimentarium prorsus considerantes pauca ad quaestionem nostram facientia subjiciamus. In primo ut in ultimo ejus fine, in pharynge nimirum et recto maximae irritabilitatis sedes, ingenti fibrarum muscularium copia insignis; sensibilitatis solum in ventriculo, nervis e vago et sympathico magno ditissimo; fibrae musculares ubique arcte conjunctae et complicatae, in coli structura divelluntur, singulatim explicantur, longitudinales in tres fasciculos coeunt, ut facile invicem distinguantur et a circularibus, inter quas ipsas id interest, ut aequis spatiis interpositis minorem habeant peripheriam, quibus omnibus plures cellulae efficiuntur, et in his singulis tres recessus; per totum denique tubi extensum antagonismus regnat inter fibram muscularem et longitudinalem, inter canalem et sphincterem ejus. Praeter hanc structuram tam peculiarem id quoque solo huic tubo prae omnibus aliis corporis partibus accidit, quod non modo aërem ut pulmones, sed diversissimorum ingestorum ingentem colluviem in cavum suum recipiat, quae mechanice, chemice et dynamice in eum agunt, multimodo inter se effervescent, fermentescunt.

Minime itaque mirandum, hunc tubum tot morborum esse aut fontem aut sedem, quin etiam pro certo statuendum, horum morborum synopsis multo auctiorem et emendatiorem evasuram, si omnes relationes, modo memoratas exactius considerare et ad statum pathologicum referre vellemus. Uni, exempli gratia, antagonismo quantum insit ad morbos explicandos, aperte docet egregia ejus applicatio in illos vesicae urinae et palpebrarum morbos, qui ischuria et enuresis, lagophthalmos et blepharoptosis

23) Observatio Heisteri et Halleri in dissertationibus, quibus usitata de valvula coli sententiam contra Bianchium tuentur, in Halleri Collect. dissert. anatomic. Vol. I. p. 272 et 602. Haller aliam insuper rem profert valde mirabilem, partem nempe liquidam faecum e coeco ascendentium si non omnem, ex parte saltem per valvulae rimam in ileon regurgitare (p. 602.)

sis audiunt, et qui singuli, licet inter se oppositi, luculenter ab uno eodemque incitabilitatis vitio, sed in musculis antagonisticis praedominante, deducuntur.

Ex iis, quae de ventriculi et coli particulari structura diximus, patet ratio, cur tam frequenter spasmi in iis oriantur. Motus inter cardiam, pylorum et ventriculi parietes justo citius et fortius alternans, spasmus, qui dicitur, clonicus, *cardialgiam* generat; idem spasmus saepe oritur inter coli strata muscularia, et *colica spasmodica* audit, si autem actio praeter modum aucta in solis fibris circularibus, quae cellularum fines instar sphincterum circumdant, deprehenditur, tum adesse dicitur spasmus tonicus, *colica flatulenta*.

Qua quidem colicae flatulentae mentione facta ad tubi alimentarii statum morbosum perducimur, et nominatim ad illum, in quo aëri sunt suae partes.

Aërem perpetuo vel foris in ventriculum et intestina deferri vel in iis progigni supra monstravimus, ubi id quoque obiter monuimus, intestinis aliquando a medicis aut immediate aut medicaminum effervescentium auxilio majorem aëris copiam ingeri, quam illa in longum tempus sine noxa ferre possunt; hic addamus, idem fere et longe saepius accidere per cibos, quos vocant flatulentos, quorum nomina et effectus vel vulgo notissima sunt. Quidquid autem horum omnium accadat, ex aëre sive atmosphaerico sive factitio parum aut nihil incommodi nasci potest, quippe quum intestinorum energia seu motus peristalticus aut impediat, ne cibus mora satis longa sit ad aërem producendum, aut aërem jam natum vel ingestum citissime extrudat 24). Quorum si nihil accidit, proindeque aër accumulari permittitur, nos nullam aliam causam nisi energiae tubi intestinalis diminutionem arguere posse, ex dictis in aprico est. Receptivitatis ratio, secundum generalem organismi

24) Giov. Verard. Zeviani (del flato a favore degl' Ipocondriaci, Napol. 1775) flatus dividit in flatum communem et flatum hypochondriacum, quorum priorem dicit esse, flatum a sola flatulentorum ingluvie ortum. Hunc autem inter morbos referre repugnans videtur verbi notioni.

nismi ritum, duplex est, aut energia decrescente pari passu augetur, aut ad summam altitudinem evecta nota lege decrescit et ipsa, ita ut ambo incitationis factores simul extinguuntur, fiat paralyxis. Horum prius, energia nimirum minuta cum receptivitate aucta, adest in illo morbo, quem *flatulentiam* nuncupamus. In ea canalis alimentarius debilitatus contenta sua languide propellit, quo ipso satis otii illi contingit ad aërem evolvendum, qui, simulac ortus est, extensione sua, forte etiam qualitatibus suis chemicis, vim excercet in tubi nervos, quorum reactione spasmus excitatur. Hinc in gravioribus hujus mali paroxysmis tot spasmi simul et summae debilitatis symptomata, quippe quum debilitas aëris evolutionem foveat, haec spasmus, qui abit in debilitatem, et sic porro.

Phaenomenorum autem ordo ac series aliter nonnunquam contingit. Initio morbi spasmus adesse potest, qui partem, quam afficit, debilitatam relinquit, sic ut aër inde nascatur; haud raro etiam spasmus simul cum flatulentia continuatur in variis intestinorum tractibus, quorum alter dum spasmo agitur in vividiorum actionem impingitur, eodem tempore alterius energiae multum detrahit. Hanc flatulentiam si in priori casu morbum deuteropathicum sive diadochen, in posteriori autem morbum symptomaticum vel symptoma potius dicere velis, non est quod obloquamur, modo fatearis, omnia haec solummodo flatulentiae relationem ad spasmus designare, flatulentiae autem in se ipsa consideratae plane a spasmo diversam subesse incitationis anomalias, quo concessio, ei locum quoque inter morbos speciales concedere cogeris, pari ratione ac typhum pro peculiari morbo habes, tum etiam, quando ex synocha ortum duxit. Res est imprimis notatu digna, tot affectionibus morboris sine ullo fundamento, summa tamen pervicacia symptomatis nomen denegari, e. g. suppurationi (vid. p. 18.), alias autem, omnibus peculiaris morbi notis praeditas, inter mera symptomata relegari, error cum per se vituperandus, tum aliorum errorum, ut fere fit, uberrimus fons, id quod sat videre licet in multis de flatulentia commentariis, praecipueque in variis circa curationem ejus opinionibus. Paucis igitur hic repetamus, flatulentiam esse morbum specialem, spasmus autem, qui eam

aut praecessit, aut comitatur, non nisi causam ejus remotam sistere.

Quae si vera sunt, fiat eorum applicatio ad colicam quoque flatulentam. Incipit enim a spasmo tonico, in cellularum finibus praevalente, qui earum fibras carneas debilitat, ut aëri e contentis egesto minus resistere possint, illo autem evoluto et magis inde magisque se expandente et debilitas et spasmus augentur. Flatulentia, et in hoc morbo, licet respectu colicae nihil sit nisi symptoma, status tamen est ab illa longe differens, quem morbum peculiarem salutare certe nemo abnuet, quando, ut nonnunquam fit, colica abeunte solus relinquitur.

In hysterico morbo receptivitatem, in hypochondriaco energiam praevalere receptum est, uterque tamen flatulentia comitante incedit. Qualis autem inter hanc et illos relatio intercedat, patet ex modo dictis; in hysteria nimirum nihil aliud est nisi totius morbi pars, aliquando inter reliquas eminens, in hypochondria morbus omnino peculiaris, ab illa tanquam a causa sua remota derivatus, qui an unus et idem sit cum notissimo illo hypochondriaco dolore; et si revera est, quare constans ejus sedes sit in hypochondrio sinistro, quaestio est a multis clarissimisque Viris saepe agitata 25), in quam nunc exactius inquirere nimis foret a proposito nostro alienum.

Quare

25) Morgagni (adversar. lib. IV.) miratur, "cur plures medici recentiores hypochondriacum illum dolorem, cujus sedem vulgus in liene solet comminisci, ideo in proximo colo esse doceant, quod hoc in sinistro hypochondrio inflexum facile propterea recrementa aut flatus in eo loco moretur, nisi enim alia adhuc addantur, cum inflexio coli in duobus praeterea locis contingant, non satis intelligitur, quare is dolor sinistrum potissimum hypochondrium afficiat". — Zeviani (l. c. p. 34.) flatum hypochondriacum in flexura coli, qua transversum abit in descendens, idcirco credit produci, quia ingesta in colo transverso lentius progressa magis in corruptionem prona sunt, et flatus inde geniti in flexuram illam reliquo intestino arctiorem (?) majori vi invadunt. Fr. Hoffmann modo huic flexurae modo S romano dat palmam (de malo hypochondriaco Sect I. cap. VI. thes. patholog. §. XI. De flatulentia, cap. XVI. thes. pathol. §. XI.

Quare ad flatulentiam revertamur. Quae debilitatis tubi alimentarii progenies illa augescere indies augetur, effectibus suis spasticis receptivitatem fatigat, qua demum et hinc, et ipsa sua mole oppressa, tota incitatio prostrata jacet, *flatulentiae ultimum stadium jam intrat, adest tympanites.*

Paralysin morbi nostri causam esse proximam omnium primus sustinuit Littre 26), cujus memoriam grata mente prosequamur, licet sententiam ejus de hujus paralyseos origine nostram facere non possimus, quum scholam nimis olet, tum temporis vigentem, quam *humorali-nervosam* appellare non improprium videtur. Sententiae summa haec est: gravibus ac diuturnis morbis, quibus tympanites succedit, sanguis depravatur, et subtili, spirituosam ac balsamica parte spoliatur, inde parcior et languidior fit nervei liquidi appulsus ad ventriculum et intestina, sicque eorundem tonus maxime infringitur, dum interim pravi depluentes digestivi succi mora acefcunt, ingentes emoveant fermentationes, et aëris elatorem intendunt, a quo ventriculus et intestina facile expanduntur, nec non abdominis integumenta attolluntur, tandemque tympanites concitatur.

Combalusier huic Littrei sententiae opponit, 1. tympanitem nonnullos quandoque affectus spasticos consequi, ut colicam flatulentam, passionem hystericam etc., 2. tympanitem proxime instantem praenuntiari doloribus et cruciatibus in abdomine saevientibus.

Prior autem harum objectionum non solum nihil contra Littrei sententiam facere, sed multum etiam adjuvare eam jam supra a nobis de flatulentia, colica et hysteria differentibus ad liquidum perductum, ubi multa quoque dicta sunt, quae ad alteram Combalusieri exceptionem funditus evertendam valent, de qua praeterea in symptomatum scrutinio mox plura erunt dicenda. Hic, quo opinionum circa tympanitis causam proximam conspectus literarius conficiatur, ipsius Combalusieri sententiam addamus.

Me-

26) Mem. de l'acad. R. des sc. de Par, an. 1713, sur l'hydropisie tympanite,

Mediam quasi viam init Combalusier inter Willisii et Littrei sententias. Quaedam, inquit (p. 165), in tympanite spasmus, nonnulla vero laxitatem arguunt; nisus itaque aëris pro causa proxima habendus (p. 156); oritur autem e stricture spasmodica ventriculi et intestinorum (p. 158), sed et infarctu glandularum meseraicarum, succo chyloso et aëri transitum dene-gante, sordibus in primis viis accumulatis, remeanteque chylo, caloris vi, ex parte in flatum resoluta; — at tympanitem non minus a minuta intestinalium tunicarum resistantia, seu earundem inaequali laxitate et motus constrictorii imbecillitate partim exori-ri posse, probant morbi aliquot, qui affectum hunc praestant (p. 161). — Quis autem non videt, Virum alias praestantissi-mum in his tradendis plus aequo nutasse, utrique parte studendo neutri satis gratum fuisse? Causas remotas, symptomata cum mor-bo ipso ita commiscuit, ut in hoc construendo nihil certi aut defi-niti relictum sit, omnium denique ab eo dictorum, si ea in ordi-nem magis rationalem redigis, summa haec erit: tympanitis cau-sam proximam esse et spasmus et paralylin, quasi tu dicas, dua-rum causarum e diametro oppositatum eundem esse effectum.

Tympanitis symptomata cum morbi expositione a nobis data perfecte congruere demonstramus.

Inter reliqua symptomata eminet aëris evolutio cum temporis prioritate, tum eo, quod haec omnia sponte ex illa emanant. Si-mul ex hucusque dictis conspicuum est, quomodo causae proxi-mae eruendae inserviat; unde colligi potest, e causa proxima po-sita aëris evolutionem simili ratiocinio consequi. Duplex ergo erit differendi ratio; aut enim a causa proxima ad aëris productionem posteaque per caeterorum symptomatum concatenationem ad ulti-mum eorum deducimur, aut ab hoc ultimo auspicamur, et ab ef-fectu semper ad causam progressi, quasi fluminis ritu ad aëris na-tales, indeque ad causam proximam ferimur. His autem rite constitutis totum symptomatologiae munus expletum est (p. 20). Nos vero, quum in tanta materiarum copia verbis parcendum sit, priorem duntaxat illarum rationum inibimus, in qua tradenda bre-vitati studebimus.

Aërem

Aërem itaque in immensum auctum sequuntur:

I. Abdominis vel potius intestinorum intumescencia; ex qua fluunt:

A. Dolores spastici in variis abdominis partibus.

Monitu vix eget, ingentem abdominis tumorem vim inferre mesenterio, mesocolo et musculis abdominalibus per tensionem et vellicationem, donec et haec paralytica fiant, quo facto dolores et cruciatus penitus cessant. Sed cavendum est, ne hos dolores cum illis confundas, qui ex tympanitis causis remotis, ut colica flatulenta, aut alio quocunque morbo spasmodico canalis alimentarii oriuntur; harum enim praesentia canalem illum probat a paralyti hucdum abesse, id quod tympanitis notioni repugnat.

Pulsus durus, tensus, quem supra memoravimus, ex his doloribus intelligitur, simulque cur tot scriptores pulsum mollem parvum, intermittentem se deprehendisse confirmant. Varias has observationes si ad varia morbi stadia retulerimus, omnis dissensio tollitur.

Caeterum spasmodicas has affectiones aequalis cum morbo durationis credere ridiculum est, quum is morbus non solum per hebdomades, verum etiam per menses, imo, si Haenio 27) fides habenda, per annos perduret, spasmos autem tam longe nunquam persistere notum sit 28). Multi nimirum ad spasmum idcirco recurrere, ut melius explicetur, cur aër nisum suum in intestinorum parietes potius exerceat, quam in fines eorum, uno verbo, quare non sursum deorsum per os et per anum evadat, erumpat. Lieutaud mirabatur 29) ventriculum semel enormi flatuum copia distentum, nec ullum obicem in utroque ventriculi ostio se invenisse, "hinc, inquit, latet ratio, qua denegatus fuit flatuum exitus per superiora". Quid? spastica pylori et cardiae contractio si vero adfuisset in corpore animato nonne morte, summa et universali paralyti, soluta fuisset? Revera autem spasmio minime egimus ad

B.

27) l. c. T. II. p. 68.

28) Ill. Richteri eadem, de spasmio in tympanite sententia in Chirurg. Biblioth. Vol. XII. p. 216

29) Hist. anat. med. T. I. Lib. I. obs. 15.

B. exitum flatibus denegatum explicandum, quia si intumescen-
tiae modo initium e spasmō praegresso aut e tunicarum laxi-
tate ortum est, tum flatus sibi ipsis exitum occludunt. Tu-
nicae enim intestinales in omnes partes distentae supra et in-
fra partis tumefactae fines progrediuntur, ita ut hos circum-
dent, premant, claudant. Contractiones partiales si adsunt,
omnia sane circa hanc quaestionem expeditiora fiunt, quum
autem saepe absint, alii etiam explicationi locus datur.

C. Summa alvi siccitas simili modo ex intumescencia intelli-
gi potest, sed jam sola intestinorum paralyfi perspicua est, ut
jure miremur, ad eam explicandam spasmum a quibusdam
in auxilium esse vocatum.

D. Coarctatio thoracis per diaphragma sursum propulsum. Hu-
jus effectus est brevis et laboriosa respiratio, dyspnoea, sym-
ptoma imprimis ab Hippocrate notatum 30), graveque
adeo, ut saepenumero mors soli ei sit tribuenda 31).

II. Desiderium ructuum et flatuum.

III. Levamen momentaneum, ex flatibus quoquoersum emissis et alvi solutione ortum.

Aërem et stercorea subinde demitti mirum non est, res autem
miranda et explicatu difficillima, stercorea quandoque abire sine
ulla flatuum emissionem. Si conjecturae locus est in re a nemine
hucusque explicata, forsitan dicere licebit, stercoreibus, in hoc
morbo caprinis et aridis, acre quid et irritans inesse satis po-
tens ad id excitandum, quod canalis parietibus receptivitatis
superest. Fortasse etiam aëris aliqua pars exit cum faecibus,
nec satis, ut percipiatur.

IV.

30) Coac. praenotat. No. 305. Orthopnoeam hydrops siccus facit.

31) Immanis thoracis coarctatio (vid. p. 18.) observata est a Haenio in
homine ileo perempto, et probabile est, thoracem coarctatum et suffo-
cationem in ileo haud rarius mortis causam esse quam enteritidem et
gangraenam, quae a plerisque scriptoribus solae numerari solent. Equi-
dem ileum vidi cum lethali eventu, ubi mors suffocativa haud obscu-
re adfuit, in cadavere intestina sana, sed faecibus liquidis distenta,
et cavum thoracis arctatum inventa sunt.

IV. Caetera symptomata supra (p. 24.) enumerata non longe ante mortem intrantia aut eadem sunt ac priora, procedendo majorem vim adepti, v. c. alvus sicca in ileum abiens, aut aperte priorum soboles, e. g. stranguria, ischuria, intumescantiae intestinorum; omnia itaque silentio hic omittenda.

V. Vitiorum in interioribus corporis partibus inventorum nullum intestinorum coarctationibus partialibus frequentius, quae, quum e spasticis constrictionibus haud raro oriuntur, inter praecipua militant argumenta pro tympanitis spastica natura. Sed absunt saepe; inflammationibus, suppurationibus et aliis intestinorum morbis aequae ac spasmu efficiuntur, quibus omnibus sublatis, pariter ac ceterae desorganisationes perdurare queunt, et si inter morbi decursu ortae sunt, id non spasmu debetur, sed pressioni illi, quam a loco tumefacto in superiores et inferiores intestini partes exerceri diximus, et earundem partium longae immunitati, qua, quum nec alimenta nec flatus sunt propellenda, fruuntur, quae autem ut simul immeabiles fiant, organismi lex est. Sunt itaque haec coarctationes aut tempore priores quam tympanites, et inter causas ejus remotas ita recensendae, ut flatuum alimentorumque exitum inhibentes, spasmus, aëris evolutionem, debilitatem foveant 32), aut morbi nostri symptoma, ab intestinorum tumescantia derivandum.

VI. Caetera, quae in sectione cadaverum adduximus, multo coarctationibus rariora sunt, quare plura eorum ne symptomata quidem tympanitis sunt putanda. Quaedam nimirum ortu ducunt ab ingenti vi, qua intestinum tumefactum omnia abdominis viscera premit et e sedibus suis depellit, alia autem solam originem ex eadem causa remota cum tympanite communem habent, aliis nihil omnino commercii cum tympanite, cui fortuito sunt contemporanea.

Haec sufficiant de tympanitis intestinalis causa proxima dicta, quae eadem valent de *Meteorismo*, a tympanite, nescio qua causa, pe-

32) Tympanites ex intestini recti coarctatione occurrit ex Medical commentaries for the year 1785 in Richter's chirurg. Biblioth. T. IX. p. 682.

peculiari nomine sejuncto. Diagnosin enim si quaeris, meteorismus, ajunt, febres acutas 33) sequitur, ipse actus 34). Sed nec tympanites semper chronicus, nec ex morbi causis remotis aut durationis tempore diagnosi petenda. Nihil itaque interest inter tympanitem et meteorismum, nisi forte quod hic sit quasi nuntius paralyseos universalis proxime instantis, et in tubo intestinali obstructuram et functionem suam insignioris 35).

Si Baillieo 36) credas, alius hucdum intestinorum status morbosus venit considerandus, in quo nempe *aër e sanguine secretus per vasa exhalantia in ventriculi atque intestinorum cavum pellitur*. Qui morbus, sive tympanites appelletur, seu alio quodam nomine, diversus tamen erit a tympanite intestinali hucusque tractato, quum sedes ejus sit non in musculari sed in haemato-phoro systemate. Sed ratio omnino me fugit, quid in organo omnibus aëris generibus undique patente nobis sit ad causam tam abditam recurrendum, qua aëris praesentiam intelligamus. Caeterum sententiam, quamvis nostram facere non possimus, aliquae tamen ei instunt circa aëris in corpore humano genesis, ad quae aptiore loco reverfuri sumus.

Nos tympanitis intestinalis causam proximam absolvisse modo diximus, etiamsi tota hucusque disquisitio circa aëris evolutionem versata sit, ideoque ad illum casum, ubi non aër, sed alia quaevis materia distensionis causa adest minus pertinere videtur. Re-
vera

33) Schulz d. c. p. 10.

34) Sachse d. c. p. 10. Stoll r. m. T. II. p. 22. qui meteorismum ita designat: emortua intestina, abdomen tympanitice distentum.

35) "Causamne proximam hujus morbi eandem cum tympanite, meteorismumque tympanitis speciem esse verosimile est?" Sachse l. c. Imo, responderi potest, sic res se habet, meteorismus vero non tympanitis species, sed ipse tympanites est, neutrique spasmus pro causa proxima.

36) Baillie Anat. des krankhaften Baues übers. von Soemmering p. 79. 112. Hunter in observations on certain parts etc. p. 164. eidem favet opinioni, dicens: fermentationi soli tribui non potest tanta aëris copia, quanta saepe prodit etiam post longam ciborum abstinentiam et digestionem salva; sed paulo post ipse fatetur, se in asserti testimonium nihil afferre posse, quum omnia aequae facile e digestionis vitiis explicari possint, id quod p. 180. ab eo tentatum est.

vera autem materiae distendentis varietati ad sententiam de causa proxima mutandam vel modificandam aut omnino nihil inest, aut id tantummodo, quo validius compellamur, aliarum materiarum magis etiam quam ipsius aëris in intestinis aggestioni paralyfin ut causam proximam assignare. Nam si in harum materiarum naturam paulo intentius inquirimus, eas in omnibus Wichmanni et Lieutaudi casibus (supra p. 28.) cibos aut potum fuisse invenimus, in solo Hurteri exemplo (ibid.) non satis certi sumus, quid de materia illa flavescente, pultiformi, spumescente, in intestinis reperta, sentiamus, quam nisi odoris expertem dixisset, non levis suspicio adesset, pus aut saniem fuisse; nunc vero nihil impedit, quo minus eam quoque magnam alimentorum copiam credamus, chymificationis ope in pulvem redactam. Pro certo itaque pronuntiari potest, intumescendae causam, ubicunque non aëris extensio est, ingestorum stagnationem inveniri, quam vero ulli alii causae proximae praeter paralyfin attribuere absurdius etiam esset, quam eadem de aëris extensione opinio. Nam circa aëris evolutionem, elaterem, proprietates chemicas multa dubitari possunt, et ab auctoribus, ut vidimus, dubitata sunt; non eadem ratio est alimentorum, quorum propulsio, digestio et expulsio, primum et indubitatum munus tubi intestinalis viribus motricibus a natura datum, quibus salvis illorum stagnatio ne cogitari quidem potest. Wichmann 37) ad casum ex Lieutaudi opere relatam notat "ventriculus videtur e sola atonia (non potus, quem continuit, quantitate) distentus fuisse"; id quod aequè verum est in morbo, cuius historiam ipse refert, nam nimia voracitas nunquam ciborum in ventriculo stagnationem et aggestionem efficit, nisi antea ejus visceris vires incitatione nimia paullatim fregeret. Hurterus nullius causae remotae meminit, et voracitatem supponere vetat aegroti aetas, qui morbo intrante quatuor annorum puer fuit.

Magna vero hic oritur quaestio: quare in omnibus illis Wichmanni, Lieutaudi et Hurteri casibus ex ingestis stagnan-

H 2

tibus

tibus aër non sit evolutus? Equidem, quamvis hypotheses, ut semper in rebus obscurioribus, sic in hac certe non desint, satius tamen ducimus, ingenue fateri, nos nihil certi et quod menti veritatis avidae satisfaciat proferre posse. Argumentum igitur aliis, ingenio magis pollentibus, integrum relinquimus; rem ipsam veram esse docet natura, testantur magni, quos nominavimus, Viri.

Nec de symptomatibus hic differemus, quum Hurterus et Lieutaud nihil hujusmodi retulerint, Wichmanni opus in omnium manibus sit, et quum nos propositi ratio jam moveat, ut ad tympanitem abdominalem procedamus.

Tympanites abdominalis a multis gravissimisque auctoribus affirmatus, ab aliis negatus est. Illis, qui morbi existentiam ex autopsia confirmarunt, supra (p. 26.) nominatis, hic nomina eorum adjungere liceat, qui solo ratiocinio ducti eandem sententiam amplectuntur.

Aetate pariter ac dignitate primus est Galenus. "Inflationes, inquit 38), (*εμφυσηματα*) ex flatuoso spiritu collecto nascuntur, alias sub cute, alias sub membranis, ossa tegentibus etc. Porro colligitur aliquando non parum etiam in ventriculo et intestinis, itemque *in medio spatio horum et peritonaei*". Willisium tympanitem abdominalem admittere jam supra (p. 35.) monstravimus. Baglivii asserta de fibris in tympanite crispatis et exsiccatis, indeque portentosum acquirentibus elaterem in abdominalem pariter atque intestinalem valent, eoque facilius esse debuit in illo admittendo, quo liberior fuit omni perplexitate circa aeris genesin (de qua plura mox), quippe quum aëri nullum in hoc morbo negotium concedat. Ex uno operum loco 39), ubi de tympanite obiter quaedam adjecit, certius fit, abdominalem ab eo acceptum fuisse. Swieten 40) de existentia ejus minime dubitat, morbum tamen rarissimum esse observat.

Com-

38) De method. medend. lib. XIV. c. 7.

39) Differtat. varii argumenti in opp. omn. p. 578.

40) Comment. ad §. 1226.

Combalusier 41) omnibus reliquis confidentior est in affirmando, solo Cl. Thilow inter recentiores excepto 42), cui etiam contigit, hanc speciem, alias rarissimam, pluries vidisse 43).

Qui tympanitem abdominalem negaverunt, eorum nemo Litreo 44) explicatius de hac re egit, cui accedit Fr. Hoffmann, qui hanc tympanitis speciem silentio etiam praeteriit, et De Haen, qui sententiae rationes copiosius exposuit.

Morgagni 45) inter varias has sententias mirum quantum animo fluctuet. Valsalvae, praeceptoris asserta in dubium vocare nefas fuisset, non levis auctoritatis fuerunt Ballonius, Fantonus, Heister, omnes unanimiter hanc speciem admittentes; nihilo secius autem animo temperare nequit, quin haec subjungat: "sed, inquit, quibus viis aërem in cavitatem ventris pervenisse dicemus"? Dubiis postremo finem imposuisse videtur his verbis: "quum flatulentos quosdam tumores interdum certis in visceribus conspiciamus, cur non possit aër, ut alibi, sic in ventris cavo interdum coire"; sed mentem ejus nec in his acquievisse, colligi potest ex variis ejus epistolae locis: "esse quasdam posse, aliasque alias, quas mente non assequamur, fatendum est", et alibi "verum etsi rei causam intelligere non liceret, res ipsa negari non potest".

In qua Morgagni haesitatione, fluctuatione describenda paulo verbosior fui quasi in re mira; mirari enim certe debemus, quando magnum illum Virum videmus, tam anxie emphysematum exempla quaerentem, tantum de viis, quibus aër in abdominis cavum veniri possit, haesitantem, dubitantem, et simul consideramus, eximium illud ejus opus omnia ubertim continere, quae ad hoc argumentum faciunt.

Hi-

41) l. c. p. 169. 42) Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. B. 9. St. 2.

43) Ibid. p. 31. "ich öffnete einige Körper, welche am gedachtem Uebel umkamen. und fand auch nicht die geringste Spur von einer vorbergegangnen Verderbnis irgend eines Theils in der Bauchhöhle, wurde aber zugleich immer überzeugt, dass in der Bauchhöhle selbst viel fixe Luft enthalten war". 44) Mém. de l'acad. etc. an 1713.

45) De sedib, et caus. morb. epist. XXXVIII, art. 24. 25.

Historiam refert 46) mulieris hystericae, cujus et digiti et abdomen sub partu tumescere coeperunt. Post mortem, quae ob tristem nuntium acceptum accidit, venter, mirum in modum tumefactus, inciso peritoneo *non nisi parum subsidebat*, nam ventriculus et intestina erant magna copia aeris distenta. En exemplum emphysematis digitorum et (quum venter inciso peritoneo parum duntaxat subsideret) tympanitis abdominalis. In hujus morbi epicrifi ex Eustachii tractatu de renibus exemplum citatur rarissimi emphysematis, propriae scilicet renum membranae, ab inclusis flatibus adeo distentae, ut magni tumoris speciem primo intuitu referret.

Junior Du Verney 47) exemplum prodit emphysematis imprimis memorabilis, quod quinque annorum puellam occupavit in febris lentae ultimo stadio. A dextra gena incipiens sensim per totum corpus permeavit, solis extremitatibus superioribus et inferioribus exceptis. In cadavere secando, postquam culter abdominis cuti admotus erat, totum emphysema subito evanuit, odorem exhalans foetidum et cadaverosum.

Haec, licet pauca, de emphysematum existentia sane non protulissimus, nisi memorabiliora essent, et illorum casuum primus ab ipso Morgagnio relatus legeretur; nam nobis de his tumoribus non dubitatur, et Portal jure miratur 48), esse nunc temporis, qui tympanitem abdominalem negent.

Quaeritur, unde hic aer veniat in emphysematibus et speciatim in tympanite abdominali?

Comboulusier, quantum scio, primus est, qui emphysema deducat 49) ex collectione aeris ab involventibus liquidis expediti, sibi que intensiore elastico nisu viam sternentis, et qui simili modo in tympanite credat adesse eruptionem aeris ab exhalantibus, in imi ventris cavum hiulcis fistulis.

Bail.

46) ibid. epist. XLVIII. art. 44. 45.

47) Mém. de l'acad. R. des sciences an 1704.

48) l. c. T. V. p. 112 Alio loco (p. 195) Bartholinum primum appellat, qui docuerit, emphysema oriri posse sine thoracis vulneribus. Sed jam Gorgias (apud Celsum de Medic. lib. 7. cap. XIV) hanc opinionem adoptasse videtur, quando dixit, in herniam umbilicalem spiritum interdum irrumperere.

49) l. c. p. 169.

Baillie, uti supra (p. 58) dictum est, de hac aëris origine minime dubitat, sed usum ejus in tympanite abdominali explicando respuit 50). Cl. Thilo w, hunc usum haud abnuens, quibus modificationibus eum subjiciat postea videbimus,

Verum enimvero ut vasa exhalantia aërem e sanguine fecerere possint, necesse est, illum in sanguine adesse, id quod repugnare videtur experimentis in animalibus factis, quae demonstrant, aërem in vasis sanguiferis sine lethali eventu nunquam inflari posse 51). Revera autem ab experimentis artificialibus ad naturae fabricam non fit conclusio; innumera enim in promptu sunt exempla, a statu sano et morbozo petita, quibus luce clarius probatur, multa a natura perpetrari impune, quae arte imitata lethifera evadant, imo — mirabile dictu! — vice versa arti aliquando plus licere, quam ipsa natura sumat sibi 52). Praeterea aërem in statu morbozo interdum non modo sanguini immixtum esse, sed etiam quasi concretum magnos arteriarum tractus replere, ipse Morgagni duabus historiis docet imprimis memorabilibus 53), in quarum priori arteria basilaris aliaque vasa per cerebri superficiem ab aëre distenta pellucebant, in altera vero gastroëpiploica (quae una tantum in hoc cadavere erat) aëre turgescibat. Quibus etiam si objicere velis, statum pathologicum nihil ad physiologicum probare, id tamen concedendum erit, vitam aëre in arteriis diffuso non prorsus tolli, nisi forte aliquis contendere velit, aërem in illis casibus subito sanguinem intrasse, inter se coisse et homines trucidasse, quae omnia, in se ipsis improbabilia, eoque magis, quum tot et tantae desorganisationes in illis corporibus inventae sint, ut jure dubitari possit, aëris collectiones an omnino mortis causa fuerint. Ex Ill. Blumenbachio audire memini.

I. W.

50) l. c. p. 70.

51) Experimentum, quod dicitur, Wepferianum. Blumenbachii experimenta vid. in ejus Mediz. Biblioth. Vol. I, p. 177. seqq.

52) Argumentorum in hanc partem facientium nullum *chirurgia infusoria* insignius, si quidem ejus conatus conferimus cum summa naturae industria in providendo, ne crudi aliquid sanguini cum chylo adveniat. Felicis audaciae exemplum insigne videas in Schmucker's vermischte, chirurg. Schriften T. I. observ. 47. Tartarus emeticus in venas injectus est.

53) l. c. Epist. V. Art. 17. seqq.

I. W. Albrechtum, primum hujus universitatis Professore Anatomes, saepe, dum vixit, conquestum esse de aëre in vasis sanguiferis collecto, quem post mortem reapse inventum fuisse constat ex publico testimonio 54). Majus robur huic de aëre in arteriis praesente opinioni accedere videtur ex Meriyi experimento 55), quo canis venam cavam supra emulgentes punxit, eamque ut sanguis exstillabat ita bullis aëris impleri vidit a venae radicibus, nec minus apposite Morgagni videtur conclusisse, aërem vel secundum naturam in humoribus et nominatim in sanguine inesse, quia si viventis bestiae venam, arctissimis utrinque vinculis constrictam abscissamque in Boyleana machina ponas, et circumfusum aërem subducas, illam inflari ac distendi videas, nulla nimirum alia re, nisi aëre in sanguine contento.

Caeterum aërem in sanguine contineri quid est, cur negemus? tot quum extent experimenta, quibus vasorum absorbentium ad aërem absorbendum facultas probatur 56), huic facultati exercendae tanta in tubo intestinali aëris copia offeratur, nec denique aliter explicari possit, quo pacto magnae aëris in illo tubo collectiones tam subito interdum evanescant? Quibus omnibus responderi non ignoro, vasa chylifera aëris vel atmosphaerici vel factitii bases solummodo in se recipere, simul autem non latet, hanc opinionem firmis argumentis destitutam esse, quum carbonaceum, hydrogenium etc., quae in sanguine reperiuntur, omnibus quae ingerimus propria, nec succo, qui ex iis praeparatus est, defutura sint. Et si aër sit e sanguine penitus excludendus, quomodo, quaeso, in casibus supra allatis oriri potuit? Sanguinis forsitan putredine eum evolutum esse dicamus, ut quibusdam e meteorismo febribus putridis adveniente argumentari placuit? Tu quidem vide, quid seligas inter sanguinem in homine vivo putrefactum, quem non nisi summis argutiis defenderes, et sanguinem aëre perfusum, quem non nisi summis argutiis refutares.

III.

54) *Commerc. litterar. Norimberg.* a. 1736. hebd. 12. no. I.

55) *Du Hamel R. sc. Acad. histor. Lib. 4.*

56) *Blumenbach Mediz. Bibl. l. c. Soemmering de morb. vasor. absorb. p. 137. Thilow l. c.*

III. Soemmering postquam concessit, aërem a vasis absorbentibus resorberi, hoc solummodo agit 57): “an iste aër prius cum succis intime mixtus et quasi solutus, in minus volumen redactus, cum chylo in vasa absorbentia intret? An solita forma et habitu elastico e ductu thoracico in venas perveniat”? Prius, inquit, longe probabilius videtur. Harum autem duarum questionum una alteri rite opposita esse non videtur, nisi forte *aërem quasi solutum* accipias pro aëre omnino soluto, i. e. in elementa sua, calorico et expansibilitate privata. Aërem enim *cum succis intime mixtum*, i. e. in minimas suas partes dissolutum et inter sanguinis particulas probe interjectum esse, a nemine dubitatur, neque idcirco solita forma et habitus elasticus ei deneganda, non magis quam aquae aut moschi minimae particulae in immensum spatium per evaporationem diffusae aqua aut moschus esse desinunt.

Facile autem est videre, quantum justae huic aëris divisioni naturalis ejus expansibilitas obstet. quae nisi aliqua majori vi coercetur, effrenata undique prorumpit, minimasque, quibus inest, particulas expandit, quae simul atque una alteram tetigit in unum coeunt, et longos inter sanguinem tractus aëreos efficiunt. Vis, cui tanta in aërem potestas, est vis motrix, qua tota sanguinis massa perpetuo circumagitur, omnesque partes constitutivae ejus penitus miscentur, est denique energia, qua pollent arteriarum tunicae. Qua autem quacunque de causa deficiente, perindeque laxatis aëris habenis, ex parte jam intrabunt, quae modo diximus, quibus initio quidem receptivitas superstes energiam labentem excitando resistet, donec ambae, pugna confectae perierint. Quo facto circulum sanguinis pro partis ambitu et dignitate plus minusve impediri aut penitus cessare, ideoque symptomata terribilia, imo mortem apoplecticam (ut in Morgagni i casibus) consequi, necesse est.

Hactenus de aëris in sanguine praesentia et anomaliis. Ex dictis vero liquido confirmare audemus, *vasa absorbentia* tam *cavatum interiorum* quam *cutis* aërem sanguini afferre. Porro omnes con-

57) l. et p. c.

consentiunt, *vasa exhalantia cutis* aërem transpirare 58), et ex analogia concludere licet, *cavitationum exhalantia* idem facere.

Quae, si vera sunt, perfectam inducunt similitudinem inter serosa et aëria corporis liquida quoad organa, quibus absorbentur et exhalantur, quippe omnibus *systema serosum* (supra p. 33.) aequae commune est.

Quodsi igitur de *tympanitis abdominalis* causa proxima pronuntiandum est, morbum dicemus esse speciem *emphysematis* 59), emphysema autem idem atque *hydropem* 60), a quo non nisi symptomatibus differat; causa enim proxima, ut hujus (supra p. 34.) sic et illius est posita in *energia*

aut vasorum absorbentium cutis et exhalantium cavitationum nimis *aucta*, aut vasorum exhalantium cutis et absorbentium cavitationum nimis *debilitata*.

De tympanitis abdominalis et emphysematis identitate sententiam confidentius dixi, fretus Morgagnii aliorumque auctoritate, et materiei, quae tumorem efficit, aequalitate, utpote quae
sola

58) Blumenbach Institut. physiol. §. 143. C. de Milly et Lavoisieri (Mém. de l'acad. de Par. an. 1777) auctoritate usus. Ingenhousz apud Hunterum l. c. p. 168.

59) Monitu vix eget, me hic illud emphysema non intelligere, quod nascitur ex aëre aut intrante per vulnus aut evoluta ex humoribus in aliquod cavum effusis, stagnantibus et putrescentibus, sed solum illud, in quo (ut apud Hunterum l. c.) aër purus invenitur cavo laevi et incorrupto inclusum.

60) Multa sunt, quae in Cl. Thilowii (l. c.) de hac re sententiam animadverti possunt. Tot ac tantis, quae ab antiquioribus auctoribus de aëre in corpore humano disputata sunt, plane omissis, emphysematis ortum per eërem e sanguine exhalatum pro novo vendit, laetaturque, simile aliquid apud Soemmeringum invenisse; istum praeterea aërem cum *vapore* confundit, quem sub nomine gas animalis ex sanguine e vena nuper emissio ascendere videmus. In hydropse credit, plus *hydrogenii* quam *gas carbonici* exhalari (mehr wassererzeugenden Stoff als fixe Luft). En vera nova et inaudita; quis enim unquam suspicatus est, arteriarum fines aërem fixum exhalare, et hydrogenium per se ipsum solum aquam producere? — In tympanite *aërogenium* (Luftstoff) exhalari confirmat, materiam aperte suae creationis.

folia a plerisque respici solet. De hydrope an mentem aperiam paullulum mecum haesitavi, praevicens, multos rei novitate percussos, in diversam sententiam abituros. In tota vero disquisitione quum non partium, sed solius veritatis studio ducar, nec quae ipse sentiam tacere, nec aegre ferre in animo est, si alii aliter sentiant, id saltem repetito monere liceat, nostram morborum classificationem nondum stabili atque uniformi principio gaudere, quo semel instituto multi morbi, nunc diversissimi erunt adunandi, nunc adunati segregandi. Meae praeterea sententiae auctoritas adest Ill. Praeceptoris 61), hydropis et emphysematis aequalitatem jam innuentis. Caeterum infitias non eo, imo vero inter optatissima spero, fore aliquando, ut exactiorem systematis, nunc dicti, serosi cognitionem adepti, vasa aëri dicata a serosis, et perinde emphysema ab hydrope rursus sejungamus.

Emphysema igitur *abdominale*, cui sedes in peritonaei cavo, causa proxima in ejus systemate seroso, pro novis, quas iniit, societatibus, veterem cum tympanite intestinali plane repudiare videtur, quocum nihil revera ei est commune nisi abdominis intumescencia, renitentia, sonitus ad percussionem auditus, nec haec, ut supra (p. 30.) vidimus, satis tuta. Multis tamen inducor, ne tympanitis abdominalis nomen in dissertationis progressu deferam: nominibus semel receptis haud parum est dandum in scribendo, quo facilius ab omnibus intelligamur, plus etiam majorum reverentiae, quae, quamvis in rerum causis investigandis veritati cedere debeat, in iisdem nominandis est servanda, de terminologia denique nosologica in genere quid sentiam, in hujus libelli initio jam exposui.

Proxime veniunt considerata tympanitis abdominalis symptomata, de quibus utinam! plura colligere possemus ex auctoribus, qui morbum viderunt. Omnium nimirum observationes ex hac parte mancae sunt, ne ipso quidem Heistero excepto, cujus observatio caeteras rerum copia et perspicuitate antecellit. Lectoris itaque animum, necesse est, ut illorum commonefaciamus, quae
supra

61) Richter's Anfangsgr. der Wundarznk. T. I. §. 677.

supra de diagnosi tympanitis intestinalis et abdominalis tradidimus, quibus e sola conjectura id addimus, vero esse simile, in hac tympanitis specie viscera abdominalia, aëre immediate circumfusa et pressa magis etiam affici quam in priore, thoracem, quum aëri nullus exitus, vehementius coarctari, oedema pedum et ascitem saepius consequi, quum systema serosum primario affectum sit.

Ad diagnosin vero inter abdominalem synochicum et typhosum constituendum nihil omnino habeo, unde depromam, quod mirandum certe non est, quum in ipso hydrope illa diagnosi tam imperfecta sit, ut plerumque ad causas remotas sit recurrendum 62). Adesse subinde posse tympanitem abdominalem synochicae originis jam a priori, ut dicunt, concedendum est, certiusque fit analogia hydropis, in quo synochicae modificationis existentia summa Ill. Frankii auctoritate confirmatur 63). Neque forsitan abs re erit, multa a Viro illo praeclaro de hydropis diagnosi tradita pariter ad tympanitem abdominalem referre, pulsum imprimis durum et plenum, cujus supra (p. 24.) meminimus. Quin exempla etiam exstare videntur duo tympanitis abdominalis synochici, illa nimirum, in quibus, Brendelio referente 64), sanatio sanguinis e pede missione et mictu cruento effecta est. — Tota res inter dubia versabitur, donec systematis serosi cognitio magis absoluta fuerit, quam adhuc ipsis immortalibus Cruikshankii, Mascagnii aliorumque laboribus facta est.

Tympanites asciticus triplici modo cogitari potest. Aut inde a morbi initio systema serosum ita affectum est, ut tympanites abdominalis et ascites simul generentur, aut ascites tympaniti jam adulto supervenit, aut denique ascites morbus primarius est, cui ocyus citius tympanites accedit. Prioris casus exempla nulla inveni

62) Legantur velim varia circa hanc diagnosin ex auctoribus collecta, neque eo minus dubia in Cl. C. I. C. Grapengiefferi Diff. de hydrope plethorico Goett. 1795. §. 8.

63) Epit. de curand. homin. morb. Lib II. p. 10 et 20, lib. III, p. 76. 101.

64) l. c. p. 126.

veni apud auctores: secundum Baglivi in genere admittit 65), ipseque vidit 66); tertium, qui potius *ascites tympaniticus* vocandus sit, veterum multis et Fr. Hoffmanno, ut supra (p. 34.) notavimus, sola conditio est, qua tympanites unquam oriri possit. De Haen eadem pronuntiat de tympanite abdominali 67), simul observans, huic morbo tympanitis nomen minime convenire. Caeterum tympanites in hoc casu morbus systematis serosi est, nec aridet opinio illorum, qui eum humorum in cavo ventris stagnantium putredini adscribunt; nam primo si haec vera essent, cuicunque asciti tympanites advenire deberet, deinde omnis putredo aëris praesentiam supponit, qui, unde in cavum abdominis veniat, non explicatur. Hac aëris absentia evenit etiam, quod magnas humorum colluvies in omnibus corporis partibus per longum tempus sine putredine stagnantes offendamus, quum in vulnere thoracis penetrante extravasata orta, aëris introitu cito putredinem fubeant 68).

De tympanite abdominali cum intestinali conjuncto haec tantum sunt monenda. Plater 69) abdominalem oriri credit ex intestinorum flatibus, qui vasorum lacteorum oscula fubeant, illaque adeo infringant, ut aër in ventris cavum effundatur. Huic sententiae quo minus assentiamus impediunt nimis hypothetica vasorum lacteorum fractio, et pericula in animalibus instituta, quibus constat, nec ventriculi nec intestinorum tunicas, ne peritoneum quidem, etiamsi longe subtilius sit, aëri esse pervia 70). Combalusieri assertum 71), aërem ex intestinis perforatis et ruptis in abdominis cavitatem transire, refutatione non eget; nemo enim facile explicabit, quomodo intestina rupta simul et tumefacta esse possint.

Tympanites entero-physodes, aëris collecti inter omenti laminas, inter musculos abdominales et peritoneum, inter peritonei laminas, omnes

65) Prax. med. Lib. I. p. 81.

66) Dissert. varii argument. p. 578.

67) l. c. T. V. p. 68.

68) V. Swieten Comment. ad §. 301.

69) Prax. T. III. lib. I. cap. 3. Carol. de la Font Dissert. cit. cap. 8.

70) K. Whytt in Works p. 571, nota.

71) l. c. p. 167.

omnes pariter ac tympanites abdominalis emphysematis species sunt.

Supereſt, ut de *tympanite uterino* dicamus. Caſus a Stoer-
kio relati ad tympanitem omnino non pertinent, nam in omni-
bus aër evolutus eſt e materia penitus ichorosa, putidiſſima,
poſt peſſimam leucorrhoeam. Huic putredini in utero favet aëris
externi libera acceſſio.

Sed non deſunt utero etiam ſua vera flatulentia, ſuus tym-
panites. Illa ab Aſtrucco improprie *tympanites fugax* dicta 72),
conſiſtit in crebro flatuum per vaginam exitu, quem mulieres ita
ab exitu per anum diſtinguunt, ut hunc quidem, nullo modo
autem illum retinere poſſint 73). A quo quidem morbo accurate
et ille diſtinguatur, ubi ſub partu magna aëris viſ uterum intrare
ſinitur, et poſtea metritide aut grumis collecti ſanguinis in uteri
orificio 74) ab exitu intercluditur; hic enim agitur de flatulentia
habituali, quae obſtructione orificii, aut ſpaſtica cervicis contra-
ctione accedentibus in tympanitem degenerat.

Multa huius tympanitis exempla occurrunt apud Hippocra-
tem, et inter recentiores apud Matth. de Gradibus, Mar-
cellum Donatum, Zacutum Luſitanum etc. 75).

Mulieres per longum tempus gravidas eſſe ſe crediderunt.
Hippocrates, ut rem portentosaſ explicet, iter admittit ex
intestinis in uterum patens. “Uteri, inquit 76), a ventre flatum
ſuppeditante, ſpiritu diſtenduntur et intumeſcunt, tunc mulieres
ſe concepisse exiſtimant”. In ſano vero ſtatu talem ex intestinis
in uterum viam reperire ne novae quidem anatomiae, antiqua lon-
ge exactiori, contigit, praeternaturalis autem ex uno horum vi-
ſce-

72) Aſtruc traité des malad. de femmes Lib II. Art. 2.

73) Hunter l. c. p. 164 multa exempla a mulieribus ipſis relata refert,
ſed determinare non vult, quanta fides iis ſit habenda. Verum ſi tot a-
lia hiſ adjungimus, a Stockhaufenio (Diſſ. cit. p. 25) collecta,
et colicam uterinam Bianchio (l. ſupr. cit.) viſam, de rei veritate
dubitare nequimus. Notum et Martialis illud (epigramm. Lib. VII. 18.)
in Gallam: Cunnus non tacet, ipſa taces — offendor cunni garrulitate
tui etc.

74) V. Switen comment. ad §. 1224.

75) Stockhaufen l. c. p. 20 - 28. 75) de natur. muliebr. cap. 41.

scerum in alterum transitus haud rara exempla adduci possunt 77). Statuendum igitur est, in tympanite uterino plerumque talem viam adesse, neque tamen semper id fieri, testis adstat Hunter, qui omnium harum partium structuram plane normalem invenit 78).

Ut ex omnibus hujus morbi difficultatibus brevissime nos expediamus, nihil opus est, quam ut eum emphysematibus adnumeremus, causamque proximam ejus in vasis ponamus serosis, quorum magna copia uterum prae multis aliis corporis partibus scatere notum est 79); sed ingenue fatemur, mentem in hac explicatione non acquiescere, quippe cui non conveniunt regulares illae flatuum accumulatio et extrusio, aliorumque praeterea symptomatum morbosorum absentia, illo casu excepto, quo exitus flatibus denegatur.

Tria, libelli initio diximus, esse momenta, quibus singulis ea vis insit, ut ad morborum causae proximae cognitionem perducant. Symptomata pro parte virili absolvimus; proxime in deliberationem veniunt *causae remotae*. Haec nimirum sunt aut *proëguminae* (seminia morborum apud Gaubium) aut *procatarticae* (potentiae nocentes Gaubii), quae posteriores a recentioribus rursus dividuntur 80) in *relative externas* aut tales quae, licet in corpore aegroti sint sitae, partem tamen afficiunt diversam ab illa, de cujus morbo nunc agitur, et *absolute externas*, ut quae parti aegrotanti foris admota sunt.

Omnes ita hae, qualescunque sint, causae, prout morbum, sive, quod idem est, causam ejus proximam (supra p. 11.) tanquam ratio sufficiens producere valent, necesse est, ut iis positae causa proxima, et hac posita illae intelligi et erui possint. De quo Gaubius pro more eleganter et acute ita 81): “atque sic demum

77) Stockhausen l. c.

78) Dolendum est, Hunterum morbi, quo mulier illa periit, mentionem omisisse.

79) Astruc et Cruikshank apud Cel. Hildebrandum in Anatomia, edit. 3. T. III. in nota ad §. 2304.

80) Reils Fieberlehre, T. I, §. 7. 81) Institut. pathol, §. 80.

num methodo synthetica pervenitur ad cognitionem causae morbi, quam illae (causae scil. remotae) junctim constituunt. Quin et eadem opera, a priori, quod ajunt, eruitur natura morbi, ut instituta collatione, eadem per methodum analyticam inventa comprobari, aut error in alterutro argumentandi genere commissus detegi et corrigi possit".

Sed et hoc quoque loco, reluctante quamvis animo et invito, confitendum est, nos auxiliis illis carere, quibus solis haec mentis actiones perpetuo ratiocinio ita perfici queunt, ut inde a morbi obscuris primordiis usque ad morbum adultum nulla causa sine effectu, nullus effectus sine causa deprehendatur. Ad quae omnia conficienda quantum requiratur, optime Gaubii verbis exprimemus: "patet, inquit (§. 79.), non sufficere superficialiam istorum principiorum notitiam; sed requiri cognitam cujusque cum feminii, tum potentiae, naturam, ut mutuus eorundem consensus, repugnantia, quidque invicem agere ac pati possint, perspiciatur". Quo autem dilucidius intelligamus, quam difficile, ne dicam impossibile, sit officium istud, illa subit causarum remotarum consideratio, qua eorum concipimus relationem ad causam proximam eandem esse, quam causae proximae ad symptomata. Omnia igitur, quae de nexu causali inter haec et illam, et difficultate in eo inveniendi supra diximus, pariter cadunt in causas remotas, quibus insuper hoc accidit, quod partem earum causae absolute externae constituent. Qui enim sine summa arrogantiae suspitione id gloriari liceret, se illas res externas, innumeras, diversissimas, singulos sua praeditas agendi potestate, inter quas perpetuo versamur, ita pernovisse, ut quomodo nos afficiant, dicere queat? — Videmus profecto, calorem afficere corpus nostrum modo hac modo illa ratione, frigoris saepe non alios quam caloris effectus, eosdem morbos ultimae humanae miseriae et vitae lautissimae pedissequos, exanthematum febrilium singula, quamvis eodem contagio progenita, in singulis tamen hominibus cum febre modo synochica modo typhosa erumpere 82), et vice versa morbos epidemicos

cos in diversissimis hominibus, inter perpetuas atmosphaerae vicissitudines 83) pari symptomatum comitatu procedere.

Haec omnia de hoc argumento differuimus, profecto non hoc animo, ut totam rem absolveremus, id quod longius a proposito deduceret, neque ut investigationis difficultates nostris consiliis plane absolveremus, quod vires minime permittere satis confidimus, sed excusatos tantum nos volumus, quod ne tentandum quidem nobis videtur, tympanitis causam proximam e causis remotis diducere, aut his velut lydio lapide uti, quo causas proximas a nobis jam traditas denuo exploremus, verae sint necne.

Solum igitur munus nobis relictum est, ut causas remotas e variis auctoribus collegamus. Caeterum si exactius perspiciuntur, nihil omnibus commune invenitur, quo notio aliqua generalis de eorum effectibus formari constituique possit. Causarum praedisponentium nulla adest praeter sexum, nulla causa occasionalis absolute externa praeter vulnera partium nervosarum, inter occasionales denique relative externas multae sunt, quae corpus debilitare dicuntur, aliae, quae statum synochicum gignere creduntur, nonnullae demum, quibus spasmum tribuere solent. Caveamus autem, ne hinc inducamur inconstantiae naturam arguere, qua certe nihil constantius, nihil sapientius, cujus autem actiones subtiliores, quasi inter illas, quae sub sensus cadunt, intermediae hucusque nos latent.

Sunt itaque tympanitis causae remotae:

1. Sexus femininus 84) causa praedisponens, cui accedunt occasionales: menstrua suppressa 85), fluxus lochiorum impeditus 86), item nimis copiosus 87) pars secundinarum in utero relictas, ventris deligatio post partum neglecta 88).
2. Flatulentia, colica flatulenta, hysteria, hypochondria 89).
3. Vulnera partium nervosarum 90).

83) Stieglitz Versuch einer Prüfung etc. des Scharlachfiebers. p. 92.

84) Fr. Hoffmann l. c. de flatulentia thes. patholog. §. XV.

85) Stoerk l. c. p. 193. 86) Fr. Hoffmann l. c. 87) Stoerk l. c.

p. 192. 88) Fr. Hoffmann l. c. 89) Willis l. c.

90) idem a Stollio r. m. T. VI. aphorism. §. 357. cit.

4. Coarctationes intestinorum 91).
5. Mala Dysenteriae et Diarrhoeae curatio 92).
6. Haemorrhoidum retentio vel suppressio 93).
7. Exanthemata retrograda 94), arthritidisque materia, ut ajunt, retenta 95).
8. Inflammationes viscerum abdominalium 96).
9. Icterus 97).
10. Febris intermittens 98).

Omnes

- 91) de quibus supra, p. 57.
- 92) Pringle Beobacht. u. d. Krankheiten einer Armee p. 253.
- 93) Fr. Hoffmann l. c. Consultat. Centuria II. casus 65. Selle medic. clinica e versione Sprengelii p. 276.
- 94) Morgagni de sedib. et caus. morb. epist. L. Art. 10. 11. ubi sermo de scabie repressa. Exemplis illis magnum videtur accedere momentum ex eo, quod idem fuit eventus in duobus e plebe hominibus, bajulo et uxore; sed rursus, ut fere semper in causis remotis indagandis, ad est dubitationis materia, Morgagnio ipso dubitante, annon in remedio, ad scabiem abigendam hausto, aliquid venenosi adfuerit, in vino nimirum vaso aereo servato, aut in sulphure, fortasse particulis arsenicis inquinato.
- 95) Fr. Hoffmann l. c. Consultat. Cent. II. cas. 67 et 71.
- 96) Ex hac causa ortum hydropem siccum Hippocratis suspicatur Stoll r. m. T. VI. aphorism. 100., eumque jubet (aphorism. 139) nomine *tympanitis inflammatorii* insigniri.
- 97) Baglivi l. c. p. 376. Fr. Hoffmann l. c. de flatulent. thes. patholog. §. VIII. IX. De Haen l. c. T. IV. p. 64.
- 98) Magnus inter auctores dissensus, qua conditione tympanites e febre intermittente oriatur. Pringle l. c. dicit: "si abdomen intumuit, idque subito post *intempestivum* (opii in dysenteria) *corticis in intermittente usum*, tum colon ab aëre distentum est, adfuit verus tympanites". I. W. Wedel (non Werlhof, ut Sachsse male citat) in libro de morbis infantum testatur: "mihi praesto sunt historiae plures, ubi empiricas, imo methodicas sine cortice curationes, et febres sponte naturae cessantes infecutus est tympanites". Goelickius (a Werthofio in observatt. de febribus p. 57, nota, citatus) tympanitem in puero quinquenni post corticis usum vidit, indeque concludere conatur, infantilem aetatem a corticis usu abhorrere. Werlhof ipse (l. c.) pronuntiat: "nullum tympaniticum vidi ex genuina corticis dandi methodo". — Quid tandem nobis est credendum? — Caeterum tympanitis e mala febris intermittens curatione exemplum insigne invenitur in Medical Essays by a society etc, at Edinburgh T. I. no. 31. p. 299, seqq. a Monro relatnm.

Omnes hae causae remotae ad tympanitem intestinalem referuntur, nam hanc speciem adfuisse aut in aegrotis, qui mortem obierunt, sectione probatum, aut, si aegroti consanuerunt, a medicis pro opinione theoretica suppositum est. In paucis autem tympanitis abdominalis historiis, quae exstant, de causis remotis nihil occurrit. Hunc defectum conjectura supplere si licet, idoneum videtur, omnes causas remotas modo enumeratas et ad tympanitem abdominalem, referre, exceptis tamen illis, quae sub 2, 3. 4. et 5. veniunt. Causa nobis est, quod caeterae omnes saepe hydropi originem praebere inveniuntur, unde patet, peculiarem iis effectum esse in systema serosum. His ut *haemorrhagias* quoque tam *largas* quam *suppressas* adnumeremus suadent eadem analogiae lex et duo tympanitis casus a Brendelio relati (supra p. 68), cum quibus coincidere quodammodo videntur observationes duae Littrei 99) de aëre in arteriis post haemorrhagiam orto.

Jam ad tertium accedimus momentorum, in quibus omnia circa causam proximam eruendam posita sunt, et ne, si priora duo proposito fini minus responderunt, de hoc quoque desperemus, multa sunt, quae intercedunt.

Aliter enim de medico sentiendum, lectum aegrotantis primum adeunte, aliter de medico, aegrotantis restitutione gloriose perfuncto. Magna quidem et ardua molitur ille, sed an valeat, incepta ad finem perducere, dubitare quid vetat?

Symptomata diligenter explorat, causas remotas ingeniose elicit; sed an voti compos fiat, necne, pendet ex aegroti facultate, praeterita et praesentia recte percipiendi et apposite exprimendi, ex ejus et familiarium veracitate in referendo, sexcentisque aliis, quae medici voluntati minime sunt subiecta. Inventis demum,

K 2

quae

99) Hist. de l'acad. R. des sc. an. 1707. Illa quoque, quae de I. W. A. Brechti morbois, dum vixit, affectionibus (vid supra p. 64.) memoriae prodita sunt, huc pertinere videntur, eum nempe frequenter colica correptum fuisse, quae soluta est *haemorrhagia narium insigni*, cui *alias etiam obnoxius fuit*. Hujus etiam haemorrhagiae incauta suppressio mortis causa fuit. (Commerc. litter. Norimberg. l. c.)

quae quaesivit, ad causam proximam eruendam accingitur; sed jam mille nova adsunt obstacula, quarum partem saltem supra attigimus.

Quantum ab illo differt medicus officio perfunctus! Victor prodit e certamine cum hoste forti ac strenuo, qui modo aperta vi egit, modo insidias struxit, in quo debellando omnibus animi dotibus sua fuerunt munera subeunda, ut vis vi repelleretur, dolo dolus opponeretur, natura, unica certaminis et periculi socia, alias praepotens, nunc autem paene oppressa, sustentanda, ne defessa pugnae cederet, aut terrore perculsa, alienis legibus parens, in ipsius perniciem ageret.

Quis autem tam audax, tam alienae laudis detractor, qui victorem e proelio egredientem, de hoste non modo fuso, fugatoque, sed penitus deleto triumphantem suspicetur, imo palam cavilletur, eum bellum imprudenter gessisse, hostium numerum, consilia, aciem, ignorasse, et dubium proprii fuisse consilii, quibus viribus rem gereret, quomodo instructis, quae impetu auferenda, quae cunctando essent perficienda?

Quae omnia — ne diutius oratio in similitudinibus versetur — ita dicta sunt, ut ex iis intelligatur, ad causae proximae interiorum cognitionem, si unquam, per medelae certe rationem aditum patere. Illa enim, ut a medico rationaliter iniri possit, requirere videtur, non modo causae proximae, sive justae virium vitalium in unoquoque corporis systemate proportionis et in praesenti morbo aberrationis cognitionem, sed remedia omnia eo consilio investigata, ut inde eluceat, singula, quibus viribus agant in organismum vivum, quamnam virium vitalium prae aliis afficiant, eamne excitent an deprimant. Quibus rebus omnibus si unquam contigerit, ut ad liquidum redigantur, dubium non est, quin morbo cognito, illico remediorum classis, ordo, species, eorum inter se mixtio, et doses medico occurant, et vice versa, remediorum, quibus aeger est sanatus, ordine ante oculos posito, morbus, quem perpeffus est, cognoscatur.

Quicumque autem artis medicae historiam percurrit, quibus primordiis orta sit, quae deinde incrementa ceperit, ut ad illum, quo nunc est, statum perveniret, is sane non mirabitur, nulla vestigia,

stigia, quae ad disquisitionem nostram faciunt, in parvis illis artis initiis inveniri, ubi medicaminum effectus aut casu aut felicibus empiricorum ausibus detecti, aut a bestiis in genus humanum ducti sunt; sequentibus temporibus sane non defuisse, qui in naturam humanam altius inquirerent, et chemiae principiis ad remedium tam praeparationem emendandam, quam effectus dilucidandos uterentur; sed nec physiologia, innumeris fere hypothesebus obscurata, nec chemia, ab alchemiae scoriis nondum purgata, et entibus somniatis plena, officio imprimis arduo satisfacere potuit. Recentiores denique tot philosophiae, physiologiae et chemiae opibus prae antiquis divites, omnes has in hanc rem contulere et conferre pergunt. Varias etiam a variis meritissimisque Viris initae sunt viae, ut ad illum finem, quo nihil generi humano optatius, tandem perveniatur, unde jubemur, de successu quidem bene sperare, sed sedulo cavere, ne ea perfecta et conclusa censeamus, quae modo tentata sunt. Quo longius enim scientiae medicae, nostraeque praesertim disquisitionis fines quoquoersus promoti sunt, ita ut omnia paene, quae homini scire permissum est, amplectantur, eo magis earundem erunt participes vicissitudinum, quae omnibus reliquis scientiis quotidie accidunt, iisque, chemiae imprimis, ex novis inventis subeundae imminet.

Plura de hoc, quamvis gravissimo et praeclarissimo argumento agere lubenter abstinemus, praevidentes, morbo nostro, tympanitem puta, nihil commodi inde accessurum, etiam si causae proximae e medela derivatio jam omnibus numeris absoluta esset. Illas enim, quae exstant, variorum auctorum tympaniti medendi rationes, tali argumentationi idoneas non esse, id probare nunc accingimur.

Willis, omnium de tympanite auctorum facile princeps, fateri non erubescit: "non ego meliorem in hoc morbo sanandi successum aut certiozem medendi methodum ab experientia comprobata venditare possum". Eodem fere redeunt Fr. Hoffmanni de hac re verba, ut et omnium, quos Combalusier citavit, e quorum numero Puerarius, qui nunquam se tympaniticum curatum vidisse testatur. Id autem morbo nostro imprimis in-

auspi-

auspicato accidisse videtur, ut nihil circa eum controversiae sit expers, ne illud quidem, quod solis sensibus et observatorum fidei commissum est. Sunt itaque auctores non pauci, iique haud obscuri, qui tympanitem ascite leniorem esse contendunt, quorumque sententiae multum auctoritatis accedere videtur e sex illis casibus, ab ipso Hoffmanno relatis 100), e quibus unus solummodo lethalis fuit, neque hic quidem morbi vi, sed ptyalismo, ex incaute mercurii usu.

Unde autem tanta haec opinionum diversitas, et quomodo tot feliciū successuum nulla habita ratione, Combalusier olicuit dicere, cum in expiscandis flatuum causis fere omnes coecutierint medici, ex variis horum scriptis optimam huiusmodi morborum tractationem mutuari promptum non esse?

Nos quidem omnino a Combalusieri partibus in hac restare patet ex illis, quae de ingenti morborum, sub nomine tympanitis collectorum, varietate jam differuimus, quibus usque ad Combalusierum penitus neglectis aut ignotis, medendi ratio aequae perplexa et saepe inepta fuit. In asserti testimonium velim legantur historiae tympanitis curati apud Mangetum 1), et tum iudicetur, an talis morbi aetiologia, tales, quas dicunt, indicationes rationali curandi methodo congruant, vel aegrotorum sanatio ullo jure tribui possit remediis, quae aut suapte natura inefficacia esse, aut inepta aliorum admistione efficacitatem amisisse sanioris chemiae legibus docemur. Quamvis non ignorem, ultimum hoc argumentum pro nihilo haberi ab iis, qui minus accurati in formulis concinnandis, chemiae obstrepenti successus exprobrant, in hoc aut illo morbo obtentos; sed caveant hi, ne vanos agant triumphos de natura, cujus leges immutabiles everti non possunt, cujus autem autocratia haud raro et morbum et medicum vincit.

Nec ulli amplius est dissensionis locus, si modo supponimus, antiquiores medicos tympaniticos non sanasse, et quos sanavere tympaniticos non fuisse. Quod propius a vero esse ex Hoffmanni historiis perspicui potest; in omnibus enim his non veri tympanites,

100) l. c. flatulentia, de enarrationes morborum.

1) Biblioth. medico -- pract. T. III. part. I. p. 280.

nites, sed causae eorum remotae curatae sunt in illo stadio, ubi jam flatulentias continentes produxere, paulo post in veros tympanites abituras: vermes, hysteria, leucorrhoea, indigestio et hypochondria. Non majori jure tumores istos tympanites vocares, quam illum, qui subinde a menstruatione difficili oritur, et uno emenagogo dato evanescit, tympanitem, sanguinis congestiones apoplexiam, catarrhum pulmonum phthisin pituitosam appellares.

In similem errorem incidisse videmus et Combalusierum, qui, quamvis Willisi de tympanite opinionem masculè refutaverit, hanc tamen in ejus curatione indicationem accepit: „spasmodica ventriculi et intestinorum strictura laxantium, emollientium, lenientium, narcoticorum et antispasmodicorum efflagitat exhibitionem”. Combalusiero sermo hic est de tympanite intestinali, quem omnium primus ab abdominali recte distinxit, ejusque ordinem sequemur et nos, uti jam in prioribus fecimus.

In *tympanite* itaque *intestinali* indicatio ab illo instituta nobis minime probatur. Iterato jam concessimus, spasmodum posse ant hujus tympanitis speciei causam remotam esse, aut ejus initia comitari; erit itaque in priori casu ex suo capite, ut dicunt, tractandus, ne tympanites oriatur, in posteriori autem casu aut plane negligendus, tanquam brevis durationis symptoma, aut si acius instat, symptomatice, ut ajunt, respiciendus. De tympanitis autem curatione, proprie sic dicta, si agere volumus, totius negotii cardo in paralyfi amovenda versabitur.

Quae si religiose observamus, a sermone nostro aberunt illae querelae, a Combalusiero toties repetitae, indicationum unam alteri esse adversam, cum modo ad diluentia sit recurrendum, ut aridam, exsuccam, hecticam fistulae alimentariae intemperiem tollamus, modo ad tonica, subadstringentia, stimulantia, quibus tonum ductus alimentarii, aëris elatere fractum, restituamus. Neque hac indicationum inter se repugnantia opus est, unde eluceat, cur morbum hunc profligare tam arduum sit, quum jam satis superque ex sola indicatione fluat, quam causa proxima constituit. Paralyfis enim, quamcunque corporis partem afficiat, difficilissima est curatu, quanto igitur difficilior et prope insanabilis, ubi in tubo inte-

intestinali nidulatur, in illa internorum, quae dicunt, remediomm unica regia via, per quam ope digestionis et chylicationis subtilissimae et efficacissimae eorum particulae sanguinis massae ingeruntur, qua quidem paralyti occupata et quasi occlusa nullus pae- ne remediis aditus ad interiores corporis recessus. — Alia etiam in tympanite adest causa, quae sanationem perdifficilem, saepius impossibilem reddit, desorganisationes nempe supra enumeratae, quae tamen aegro vivente raro aut nunquam cognoscuntur.

Tympanitis itaque intestinalis medela duabus indicatio- nibus continetur, quarum prior aërem jam collectum jubet e tubo intestinali amoveri, secunda vero, eaque praecipua requirit, ambo ut incitationis factores denuo et iusta inter se proportionem restituantur.

Primo sane intuitu supervacaneum videtur, aërem egerere, quum intestinalis tubus in integrum restitutus hoc munere citius ac tutius perfungeretur, certiusque etiam quam systerma serosum aquarum in ascite collectarum resorptione. Verumtamen eadem ratio, quae parecentefin jam in ascitis prioribus stadiis instituere suadet, pariter adest in tympanite, ut aër quam primum educatur. Si enim certum est, aërem in intestinis collectum ab iis in sanita- tem restitutis expulsum iri, non minus certum est, aërem, praeci- pue impedire, quo minus sanitas illis restituatur, perpetua scilicet sua extensione, qua illorum tunicas magis indies debilitat, et lon- ge etiam magis quam peritoneum et muscoli abdominales ab aqua infirmantur. Nam omnibus notum est, aëris elaterem calore au- geri, neque id ita fieri, ut singulis caloris gradibus pares in ela- tere augescendo respondeant, sed inde a puncto glaciali usque ad gradum aquae bullientis elaterem *progressiva*, quam vocant, pro- portione increfcere 2). Porro scimus, in tympanite perexiguum calorem inesse tubo intestinali paralytico, et ab omnibus actionibus vitalibus quasi soluto. Ex quibus omnibus elucet, aërem in illo tubo

2) Versuche über die Ausdehnbarkeit der Luft und der Gasarten durch die Wärme etc. von Morveau in Gren's Journ. der Physik B. I. S. 293.

tubo contentum frigidum esse, et a quocunque calore foris admo-
to, v. c. vestitu, aëris externi temperatura majori etc. affici, ma-
gisque etiam quam pro sola caloris directa ratione.

Ad aërem igitur extrahendum Cl. Thilo w (l. c.) machinu-
lam proposuit, forma externa siphoni stanneo, clysmatibus inser-
vienti, fabrica interna antliae pneumaticae haud abfimilem, quae
intestino recto intus applicata, alterno emboli motu progressivo
et regressivo aërem ex toto intestinorum tubo extrahat. Aëris
extractionem primum proposuisse certe Viro eximio inter accepta
est referendum, quamvis minime nobis probetur machinae fabri-
ca, ut quae multis et subtilioribus partibus composita crebris pertur-
bationibus subjecta, nec mechanicis legibus perfecte accommodata
est. Haec non immerito a nobis reprehendi facile videbit, qui-
cunque hujus machinae descriptionem paulo diligentius perleget,
in qua etiam nonnulla necessaria omissa sunt. Nihil autem ut aër
extrahatur opus esse videtur praeter siphonem stanneum illum, quo
ad enemata injicienda utuntur, his tantum additis, ut parti tenuiori
seu *rostro* ejus, qua in crassiores *sen tubum* abit, valvula sit sub-
jecta, quae non nisi extrorsus in tubum cedat; in hujus praeterea
tubi uno pariete foraminulum excavetur, haud longe a rostro di-
stans, et altera valvula provisum, quae extus solummodo cedit.
Rostro itaque in rectum immisso, embolus quam longissime potest
retrahatur, ut aër in intestinis contentus in vacuum tubi cavum,
irruat; quo facto embolus iterum in tubum propellatur, et aër, ro-
stri valvula impeditus, ne in illud recedat, tubi valvulam levabit,
et per foraminulum abibit. Qua operatione saepe iterata omnis
aër ex intestinis sensim extrahi poterit.

Combalusier multique alii hujus indicationis non adeo
obliti sunt, ne varia proferrent remedia, eaque non mechanica,
sed dynamica, interna, quae, ut ait Combalusier, aëri coër-
cendo ac frenando, ipsiusque rarefactionis cohibendae sint apta; sed
an sint revera apta et congruentia, necne, brevi eorum conspectu
judicare licebit. „Acida vegetabilia 3) et mineralia et dulcificata,
nitrum et sal prunellae; sulphurea et oleosa mitia (quae videlicet!

in

3) l. c. p. 419.

in ventriculo soluta, subacta, *rarefcentia*, *partimque in halitum conversa* aëri quadamtenus figendo sunt idonea); iuccinum, caltoreum, salia volatilia oleosa (quia nimirum aërem absorbent!); olea aetherea et — alia carminativa". — Sane difficile est, satyram non scribere, ubi tantum Virum videmus, in omnia fere armamentarii medici diverticula coecum ruentem, ballistas inde, catapultas, hastas, enses, sagittas depromentem et sine discrimine aggerentem, et ne quid omittatur addentem: et alia carminativa.

A multis 4) commendatur aquae gelidissimae potus, aut glacies contusa, imo ventri imposita 5); sed haud verissimile est, breves aëris contractiones hoc modo effectas plus quam momentanea levamina afferre. Erit autem frigori suus locus inter remedia secundae nostrae indicationis.

Ad quam implendam utinam suppeditarent auctores, quae in medium proferamus, nam salva eorum apud nos reverentia, nullo modo, ut jam diximus, persuadere nobis possumus, remediis, quae propinaverunt, verum tympaniticum unquam convaluisse. Quid enim dicamus de Ioannis Hartmanni 6) *decocto florum verbaschi* in paralyti sananda? anne efficacius id putemus, quia flores collecti sunt, *sole leonem ingresso*, aut quia coqui iubentur, *usque habeas flores in aquam rubram et pinguem conversos*? Quid Fieni 7) *specificum*, album graecum, a cane solis ossibus nutrito suggestum? Quid denique Caroli de la Font urinam pueri impubis? Neque plus consilii est in recentiorum praeceptis, licet longe sanioribus. Lieutaud, quem tympanitem abdominalem admittere vidimus, nullam tamen in parte therapeutica ejus habet rationem; curandi methodum tradit universalem, quae qualis sit, ex sequentibus ipsissimis ejus verbis colligatur. „Diluentia, lubricantia, temperantia, pro votis succedere solent laxantia, inter quae praestare videntur ol. amygdalarum dulcium; expeditis horum ope primis viis, op-

4) Penes quos sit fides, ait Lieutaud, *Synops. prax. med. p. 217. Combaluser p. 447.*

5) Lieutaud l. c. „haud infelici successu, inquit, suavit circumforaneus quidam; tutius autem celebrantur frictus cum pannis calidis“, at si aëris elater minuendus solum spectatur, rectius profecto suavit circumforaneus. 6) *Prax. chemiatic p. 273. apud Mangetum.*

7) De flatibus cap. 25. p. 178.

portune adhibere queunt stomachica, roborantia, salvia nempe, chamaedrys, enula campana, vinum hispanicum, extr. juniperi, elixir proprietatis etc. Hunc morbum quoque respiciunt antispasmodica, melissa nimirum, castoreum, asa foetida, aqua florum aurantii etc; sed haecce remedia nihil saepius praeter quoddam juvamen praestant, quare sit ad efficaciora, quae scil. *corporis penetralia adire valeant*, refugiendum, quam opem praestant diuretica et aperientia, ceu sal tartari et genistae, tartarus martialis et arcanum duplicatum, saponacea et martialia". — Nec ipso Combalu si ero in hac re satis tutum est confidere, quum consilia ejus nec rationali remediorum selectu nec felicitis successus exemplis commendantur. Et hic quoque uno tenore enumerari vides olea aetherea et sal mirabile Gl., Sal Seignette et theriacam et s. p. eaque omnia in illa tympanitis specie, in qua praedominatur laxitas. Exempla therapiam, ab eo traditam, firmitas adduxit nulla.

Omniū igitur, qui me in hoc morbo tractando praecessere, auxilio et auctoritate destitutus, nec exemplis munitus a propria experientia petitis, attamen munus in me ipsum de tradenda therapia susceptum non deferam, considerans praesertim, me, si unquam, in causa proxima stabilienda trepidare debuisse, quā semel stabilita, quod sit paralyxis tubi intestinalis, tota medendi ratio sponte fluat ex paralyseos notione, hoc tantum accedente, quod supra de difficiliore tubi intestinalis curatione monitum est, quare e toto medicaminum penu efficacissima sunt eligenda, et remediis externis magis confidendum quam internis.

Phosphorus, ammonium causticum, ammonium empyreumaticum, olea aetherea empyreumatica, olea aetherea, aromatica acris, acris, illam medicaminum scalam formare videntur, cujus singuli gradus paribus paralyseos gradibus optime respondent. Ex his itaque unum vel alterum erit eligendum, quo receptivitas exstincta rursus rescilletur, ratione nimirum habita variae tubi intestinalis partium indolis, ita ut colo paralytico fortiora adhibeantur quam tenuibus, his fortiora rursus quam ventriculo, eximia sensilitate donato. Receptivitatis resuscitatae signa sunt borborygmi, dolores tensivi in partibus distentis; tum in remediorum hucusque propinatorum

scala est descendendum, et simul alia adjungenda ad energiam provocandam, *amaro-aetherea, amaro-adstringentia, tonica.*

Imprimis externa non sunt negligenda. Perfricetur abdomen nonnullis eorum, quae intus adhibentur, quibus fortasse nonnumquam addendus *tartarus emeticus* pro specifica sua in ventriculum vi; admoveantur *rubefacientia, electricitatis* ictus in scrobiculum cordis et vertebrae lumbares dirigantur. Haec a nobis in medelae rationem adumbrata nostrae de morbi natura sententiae haud esse incongrua confidimus; neque profecto aliquis id vituperabit, quod summatim modo rem attigimus, quum fusior medelae expositio a generali morbi consideratione omnimodo abesse debeat. In nostro praesertim morbo tantus saepe symptomatum plus minusve medici curam urgentium concursus, ut qui omnia sermone amplecti vellet, non dilucidior inde evaderet, sed perplexus, obscurus, hin illinc titubans, id quod omnibus fere, qui de hoc morbo egere, accidisse, supra, quamvis inviti, ostendimus, ubi simul fuit videre, nullum aliud accidens saepius quam spasmus huic errori ansam praebuisse,

Spasmus igitur — ut hoc loco, ubi de curatione sermo institutus, pauca repetamus — haud raro tanquam tympanitis causa remota adest, qua sublata, ventris tumor, falso pro tympanite firmato habitus, subsidebit, dirusque morbus non sanatus sed a radicibus praecisus erit. Verum etiam ubi tympanites ex aliis causis remotis pullulavit, spasmus saepe adeste ejus incunabulis jam observavimus, et tum aut partem tubi intestinalis, quae supra tumefacta est, tam vehementer constringit, ut medicamina vomitu rejiciantur, aut mesenterium tantum, mesocolon, aliosque peritonei processus dolore tensivo affligit, sed tam acerbo, ut aeger paene succumbat, aut denique nec sede nec vehementia suo periculum minuitur. In duobus prioribus casibus omnia certe spasmi curationi sunt posthabenda, quo demum levato de tympanite videndum; in posteriori autem casu symptomatis curam naturae committamus, nec sopientia excitantibus, emollientia roborantibus temperando missiones efficiamus, quibus, si partes inter se oppositae in aequipondio versantur, nulla in morbum actio, et si minus, tantum solummodo remanebit efficacitatis, quantum ex virium conflictu parti victrici supererit.

Indi-

Indicationes *vitales* praebent orthopnoea, Ischuria, sanguinis ex vasis abdominalibus immaniter pressis ad cerebrum refluxus etc.

Haec de tympanite intestinali fuerunt dicenda, de illo in specie, in quo aër tumorem parit, cui, quod causam proximam attinet, similis quum sit ille, in quo ingestorum aut aliarum praeter aërem materialium (supra p. 28 et 59.) colluvies sola adest, eadem curationis methodus, necesse est, utrique conveniat, mutatis solummodo iis, quae materiam in tubo intestinali contentam spectant. De his tamen ne fusius hoc loco agamus, monet consideratio, nimia orationis prolixitate fastidium pari, monet temporis, gravissimis studiis dicati, angustia.

Omnes itaque tympanitis species praetermittamus, uno abdominali, propter maiorem frequentiam excepto.

Si vero tympanitem abdominalem cum intestinali respectu curationis conferimus, ille curatu ideo videtur difficilior, quia in eo nullus aëri exitus naturalis praebetur; sed in alteram partem adduci potest, in illa specie tubum alimentarium, licet sacco peritonaei inflato pressum, nullum tamen virium vitalium diminutionem primario esse perpeffum, medicamentis idcirco proprium et integrum praestare vehiculum.

Illam quidem difficultatem, unde aëri exitus inveniatur, non minus quam hujus tympanitis speciei cum ascite similitudo, jam inde a longis temporibus in paracenteseos cogitationem induxit, quam Helmontii aetate, quamvis infelici successu, semel institutam esse supra (p. 35) memoravimus. Hinc autem nihil contra hanc operationem probatur, quum in illo exemplo sine ulla praeparatione, phlebotomo, quo intestinum facile laedere potuit, et pro tempore imperite et rudius sit peracta, nec Helmontius, qui juvenis adstitit, quidquam de caeteris rei conditionibus, aut sectione cadaveris addiderit. Multum ad operationis commendationem valent, quae Sennertus 8) refert, rusticas nempe mulieres jumentorum ventrem arctis fasciis constringere et subulis perforare consuevisse, ut horum inflationes ab esu graminis cujusdam arundinacei ortas depellant; item casus celebri medico Bayrac 9) oblatus, aegrotantis, qui empyemate affectus videtur

8) et 9) Cambalufier p. 508.

tur, e cujus autem latere, paracentesi instituta aër profiliit magno cum strepitu, cum aegrotantis in pristinam sanitatem restitutione.

Quando igitur diagnosi tam certa contingit, ut non modo tympanitem abdominalem adesse, sed etiam nullum intestinalem cum eo conjungi pronuntiare possimus, tum paracentesis, non ut vult Lieutaud 10), omnibus irritis et imminente interitu, sed primo quoque tempore erit celebranda, priusquam longa extensionis duratio musculorum abdominalium et peritonaei paralyfin ad summum provehat.

Ad operationem utendum esse acu tricuspide et fascia Monroï, ut in ascite, monitu non eget, sed ne haec quidem sufficere inde liquet, quod aër naturali suo elatere viscera et vasa abdominis longe arctius premat, et fortius comprimat quam aqua, momento autem temporis profiliat, evadat, quo facto sanguis aliique humores majori cum impetu et graviori cum aegrotantis periculo etiam quam in ascite irruant, necesse est. Quae omnia, credo, praecaveri possunt, si cannulae illius, quae acum tricuspidem continet, unus paries ita perforetur, ut ea in ventrem intrusa foraminulum quam proxime ante intrusionis locum proftet. Huic foraminulo superaddatur operculum, ea lege mobile, ut digito retrahi possit 11). His ita confectis cannula cum acu solito more intruditur usque ad foraminulum, tum acus intra cannulae cavum retrahitur, ut aëri in abdomine contento liber sit meatus in cavum illud et extrorsus per foramen, cui aëris pauxillo egresso mox operculum objicitur. Tum acus firmetur in cannula, haec ad ventrum ligetur eadem propemodum encheirisi, qua in tracheotomia cannula in trachea retinetur 12). Neque metuendum est, ne ex ventris apertura circa cannulam aëris aliquid evolet, quum in ascite videamus,

10) Synops. p. 217. ubi dicit: nullum est dubium, quin paracentesis optime congruat, et alibi "non constat, lethalem fore hanc operationem etiam perforatis intestinis".

11) Huic quoque operationi instrumentum aptare sategit Cl. Thilow (l. c.), quod eadem, qua prius, partium multitudine et subtilitate peccat. Caeterum nemo, qui unquam paracentesin perfecit, facile huius machinulae periculum facere audebit.

12) Richter's Anfangsgr. der Wundarzneyk. T. IV. §. 345.

ventris integumenta illico tam arcte contrahi circa cannulam, ut in ea extrahenda modica etiam vis adhibenda sit, non sine aegroti dolore.

Praevideri autem potest paracentesin perraro aut ab aegroto in hoc morbo admissum, aut a medico tentatum iri, hunc imprimis in morbo tam ancipiti, quominus tale quid insoliti tentaret, metus deterrebit, ne, si aeger postea fatis cessarit, speciem subeat (ut Celsi verbis utar) ejus, ut occisi, quem fors ipsius peremit. Circumspiciendum itaque est, quibus aliis remediis ad eundem finem, aër nempe collectus ut evanescat, pervenire possimus.

Ex iis, quae de tympanitis abdominalis causa proxima supra diximus, in memoriam revocemus, illam nonnunquam esse vasorum peritonaei absorbentium externorum et exhalantium internorum actionem abnormiter auctam. In hoc casu nil nisi id agi videtur, ut hanc systematis serosi partem ad legitimam energiae mensuram reducamus, quo facto pars absorbens interna et exhalans externa, quae nunquam a norma recessere, aërem collectum, cujus fontes nunc obturati sunt, brevi mora absorbebunt. At omnia circa systematis serosi statum synochicum nobis esse incerta, ad symptomatologiam et diagnosin jam facti sumus, atque si certiora non habemus de curatione proferenda, eidem ignorantiae excusationi sit locus, nisi sorte rem liceat ita expedire, ut curationis modum in hydrope synochico laudatum 13) huc quoque transferamus, *venaesectionem* nempe et *antiphlogisticorum* apparatus.

In altero autem casu, supra memorato, vasa peritonaei absorbentia interna et exhalantia externa solita sua energia carent, aërque perinde, quamquam non majori quam par est copia per corporis ambitum absorptus, vel in cavo abdominis exhalatus, defectu tamen externae exhalationis et internae resorptionis in cavo abdominis coacervatur et in immensum augetur; ad quem itaque minuendum atque abigendum, nisi paracenteseos applicatio placeat, necesse est, ut resorptioni internae et exhalationi externae pristinum robur restituamus, quo facto non solum aër collectus

ege-

13) I. P. Frankii epitome de curandis hominum morbis, lib. III. §. 305.

egetur, sed cautum simul erit, ne unquam postea rursus colligatur. Ad hunc finem omnibus illis medicamentis erit utendum, quae energiam totius corporis augere valent, sed plus etiam quam his credendum erit topicis nonnullis, quibus, experientia docente, insignis quaedam et specifica in systema serosum efficacia, ad actionem ejus roborandam, accelerandam. *Frictiones* itaque imo ventri adhibeantur, perfricetur *aethereis* 14), et *acribus*, ex quibus *cauteria*, sic dicta, *potentialia*, ut acerrima sunt, ita utilissima saepe in abscessus lymphatici methodo Beineliana, curatu; in qua re et Celsus audiendus est, qui de tympanitis curatione agens cauteria actualia commendat, dicens: "imponendum verum in eum (scil. ventrem) crebrius sinapi, donec autem cedat, ferramentis candentibus pluribus locis venter exulcerandus est, et servanda ulcera diutius". Attamen quum plurimi aegroti nunc temporis a ferro candente maxime abhorreant, *setaceum* ei haud dispari cum effectu substitui poterit.

Jam ut disquisitionibus de tympanitis curatione totique libello finem imponam, suadent rationes supra allatae, quibus accedit consideratio, in omnibus, quae morborum medelam spectant, non nisi expertis fidem haberi. Equidem, quum fideliter observata nullubi invenerim, diligenter saltem investigata pro virili exposui, et liceat, Lectori Horatianis illis verbis valedicere: *Tu si quid novisti rectius istis, candidus imperti, sin minus, his utere mecum.*

14) Richter l. c. T. I. 682, in emphysematis curatione.

Rintel, Ludwig

De tympanite diss. inaug

Gottinga 1808

4 Diss. 3893,20

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10978319-1